

[Sem zadejte text.]



Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Příjmení ve městě Dačice

Vedoucí práce: PhDr. Milena Nosková, Ph.D .

Autor práce: Bc. Lenka Coufalová

Studijní obor: ČJn-OVn

Ročník: 2 .

[Sem zadejte text.]

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce PhDr. Mileně Noskové Ph.D . za její ochotu, vstřícný přístup, přínosné a odborné rady.

Dále bych ráda poděkovala celé své rodině a partnerovi, kteří mi byli po celou dobu mého studia oporou.

[Sem zadejte text.]

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. Zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu své kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Bc. Lenka Coufalová

[Sem zadejte text.]

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá onomastickým tématem, konkrétně oblastí antroponomastiky, která se věnuje původu, tvoření, četnosti a povaze osobních jmen. Cílem této práce je rozbor nejčastěji se vyskytujících antroponym v oblasti města Dačic. Rozbor a klasifikace získaného materiálu jsou provedeny na základě studia odborné literatury zabývající se onomastickou problematikou.

[Sem zadejte text.]

Abstract

This thesis deals with the onomastic theme, specifically areas of anthroponomastics, which deals with the origin, formation, frequency and nature of personal names. The goal of this thesis is an analysis of the most common anthroponyms in the area of Dačice. The analysis and classification of the obtained materials are based on study of onomastic literature.

[Sem zadejte text.]

Obsah

1. Úvod.....	7
1. Metodologie.....	9
2. Město Dačice	11
3.1. Původ jména Dačice	11
3.2. Historie města	11
3.3. Současnost	15
3.4. Památky a světové prvenství	16
3.5. Demografické údaje	17
3. Onomastika.....	18
4.1. Rozdělení onomastiky	20
4.2. Třídění vlastních jmen	21
4.3. Historie české onomastiky	22
5. Příjmení.....	25
5.1. Vznik příjmení	25
5.2. Frekvence příjmení	27
5.3. Původ příjmení	28
5.4. Přechylování příjmení	36
5.5. Pravopis příjmení	36
6. Příjmení na Dačicku.....	38
6.1. Zpracování dat.....	38
6.2. Statistické údaje	41
6.3. Analýza příjmení	41
6.4. Příjmení vyskytující se pouze v oblasti Dačic	66
7. Závěr	68
Zdroje.....	70
Seznam zkratek	73
Seznam tabulek a příloh.....	74

[Sem zadejte text.]

1. Úvod

Diplomová práce nesoucí název *Příjmení ve městě Dačice* se věnuje, jak je již patrné ze samotného názvu, oblíbenému onomastickému tématu, které se konkrétně týká jeho dílčí disciplíny antroponomastiky.

Výběr města Dačic, které leží na okraji jižních Čech, pro účely zkoumání antroponomastického materiálu byl záměrný z důvodu, že se jedná o mé rodné město, v němž jsem prožila téměř celý svůj život a mám k němu silné pouto. Vzhledem k širokému spektru příjmení, které oblast Dačic poskytuje a čítá téměř pět set příjmení, jsme se rozhodli věnovat pouze šedesáti nejčastějším. Mezi těmito příjmeními se vyskytují ta, která jsou charakteristická pro celou Českou republiku, ale i taková, jejichž nositelé se vyskytují v malém počtu v rámci několika málo míst republiky. Zmíněná příjmení jsme doplnili o ta, jejichž výskyt je typický pouze pro oblast Dačic a nikde jinde v České republice se s nimi nesetkáme.

Práce si klade celkem dva cíle. Prvním z nich je podání ucelených informací týkajících se vědního oboru onomastiky jako celku, jeho rozdělení a historii. Práce se též věnuje pojmu příjmení. Druhým cílem diplomové práce je seznámení s antroponomastickým stavem oblasti Dačic. Konkrétně přiblížit srozumitelnou formou vznik uvedených příjmení, jaká je možnost jejich interpretace a jak častý je jejich výskyt ve zkoumané oblasti tak, aby získané informace byly pochopitelné pro poučeného čtenáře, odborníka, ale i laika.

V první části teoretické práce uvádíme původ názvu města Dačic, zabýváme se historií i současností města, významnými památkami a počiny. V neposlední řadě jsou v této části práce uvedeny aktuální demografické údaje. Dále následují kapitoly, které svou pozornost upínají na vědní disciplínu spadající do oboru lingvistiky, kterou je onomastika. Tato část se zabývá vymezením onomastiky, jejím rozdělením do tří velkých skupin, tříděním vlastním jmen a v neposlední řadě také historii onomastiky v českém prostředí. Práce se dále zabývá vymezením pojmu příjmení, jeho vznikem, frekvencí a původem. Dále navazuje kapitola věnující se přechylování, které je charakteristické pro české prostředí. Následující kapitola se zabývá pravopisem příjmení vyskytujících se na území České republiky a jejich úředními zákonitostmi.

Praktická část diplomové práce je věnována popisu a zpracování získaného onomastického materiálu. Navazující kapitola se zabývá popisem a specifikací metody, které bude využito k analýze získaných dat. Při analýze příjmení budeme vycházet z literatury

[Sem zadejte text.]

předních českých autorů, kteří se ve své praxi zabývají antroponomastikou. Jako další zdroje pro zkoumání původu příjmení využijeme staročeských slovníků a odborných zdrojů.

Vzhledem k tomu, že etymologický výzkum má jisté hranice, bude o motivaci některých příjmení, kterou můžeme pouze předpokládat, psáno jako o možné či pravděpodobné.

1. Metodologie

Před samotným zahájením práce došlo ke stanovení hlavních pojmů, díky kterým bylo umožněno snazší hledání publikací, jež se zkoumanou problematikou zabývají. Díky širokému spektru nabízených titulů, které poskytuje akademická knihovna, studovna akademické knihovny a českobudějovická vědecká knihovna, došlo k zapůjčení těchto titulů a následně proběhlo jejich prostudování. Po důkladném přečtení odborných knih bylo zjištěno, že ne všechny vyhovují pro účely diplomové práce, a to především kvůli častému obecnému a velmi úzkému pohledu na zkoumanou problematiku či kvůli zaměření publikace pouze na křestní jména. Jako základní literatura byla zejména vybrána následující díla:

- BENEŠ, Josef. O českých příjmeních. Praha: ČSAV, 1962.
- KNAPPOVÁ, Miloslava. Naše a cizí příjmení v současné češtině. Liberec: AZ KORT, 2008.
- KNAPPOVÁ, Miroslava. Jak se bude vaše dítě jmenovat? Praha: ACADEMIA, 1985.
- MATES, Vladimír. Jména tajemství zbavená: Malá encyklopedie 250 nejčastějších příjmení. Praha: Epoque, 2002.
- MOLDANOVÁ, Dobrava. Naše příjmení. Praha: Agentura Pankrác, 2010.
- PLESKALOVÁ, Jana. Vývoj vlastních jmen osobních v Českých zemích v letech 1000–2010. Brno: Host, 2011.
- ŠRÁMEK, Rudolf. Úvod do obecné onomastiky. Brno: Masarykova univerzita, 1999.

Prvotní myšlenkou práce bylo představení aktuálního onomastického materiálu města Dačic. Narazili jsme však na několik překážek. První bylo získání aktuální seznamu příjmení, která se ve městě vyskytují. Pro dříve psané obdobně zaměřené práce nebyl takový problém tento materiál získat, avšak v současné době tento problém vyvstal. Vzhledem ke skutečnosti, že 25. 8. 2018 vyšlo v platnost Obecné nařízení o ochraně osobních údajů (tj. GDPR), který zabraňuje šíření osobních údajů bez vědomí a souhlasu občana, nebylo možné současný onomastický materiál od města Dačic získat. Kvůli nastalé situaci jsme se rozhodli zaslat žádost na Ministerstvo vnitra s prosbou o povolení uvolnění jmenného seznamu obyvatel města Dačic, jenž by sloužil výhradně pro badatelské účely. Tato žádost byla zamítnuta a byli jsme odkázáni zpět na úřad města Dačic.

[Sem zadejte text.]

Vzhledem k předešlým neúspěchům jsme se rozhodli vycházet ze seznamu příjmení, který poskytuje webová stránka *Příjmení* (Prijmeni, ©2019). Statistická data na tomto webu byla aktualizována k 1. 1. 2017. Tato data byla porovnána s informacemi z webu *Kde jsme* (Kde jsme, ©2019), který obsahuje pravidelně aktualizovaný seznam všech příjmení vyskytujících se v České republice. Nápomocným se též stal telefonní seznam Zlaté stránky, z let 2007 – 2009.

V důsledku zaměření zmíněných webových stránek, které se orientují na seznam příjmení vyskytujících se v určité oblasti, ne konkrétního města, jsme se rozhodli v praktické části diplomové práce zabývat nejčastějšími příjmeními oblasti Dačicka. Tato oblast čítá přes 2000 proprií, proto jsme se rozhodli z kapacitních důvodů zkoumat 60 nejužívanějších příjmení a připojit k nim několik příjmení, která jsou svým výskytem typická pouze pro oblast Dačicka, tudíž nikde jinde v České republice se s nimi nesetkáme.

[Sem zadejte text.]

2. Město Dačice

Dačice jsou jedním z nejstarších měst ležících v krajině Českomoravské vrchoviny. Město se nachází v okrese Jindřichův Hradec v Jihočeském kraji a protéká jím řeka Moravská Dyje (Dačice, 2019, cit. [2019-01-02]).

3.1. Původ jména Dačice

O stáří města Dačic svědčí čelední jméno končící na *-ice* resp. Původně *-ici*, patřící k nejstarším slovanským jménům u nás. Jedná se o odvozeninu osobních jmen *Dač* nebo *Dak*, což je zkratka některého složeného jména začínajícího na *Da-*, jako *Dabor*, *Damir*, *Dalibor*, *Dalemil*, *Dalemysl* apod. Samotné jméno Dačice znamená ves lidí Dakových či Dačových (Hosák – Šrámek, 1970, str. 168).

Město Dačice je opředeno mnoha pověstmi, z nichž jedna vypráví i o původu názvu města. Pověst praví, že kolem řeky se kolem roku 1183 rozkládaly smíšené lesy – smrky, borovice, buky i duby. Lesem vedla prašná cesta, která od severu pokračovala dál do Rakous. Na pravém břehu řeky, při cestě, se nacházely nedaleko od sebe dva kláštery. Jeden klášter byl opevněný a patřil křížovníckému řádu, druhý klášter byl ženský. Klid jejich řehole rušila jen občas projíždějící kola formanů a vojáků. Jednoho dne vylákalo slunce dvě klášterní panny k oknu, aby nastavily své tváře svěžímu vánku. Pod nimi v tu chvíli zastavili dva jezdci patřící k vyšším vrstvám ve vojenských uniformách, kterých si však panny nevšimly. Jezdci upřeně zírali do oken, ohromeni krásou dívek a rukou jim poslali polibek. Zmatené panny zčervenaly, jedna vzápětí utekla, ale druhá si dodala odvahy a vykřikla: „Dál! Čic!“ Příhoda vystrašených panen kolovala s posměchem v klášterech mnoho let. Když se u Dyje mýtil porost a vznikala osada, dostala při vzpomínce na klášter název Dačice. Upravením zvolání „Dál! Čic!“ (Jindra, 1997, str. 7).

3. 2. Historie města

První písemná zmínka pochází z roku 1183 z kroniky milevského opata Jarlocha, podle které se o Vánocích roku 1183 při svém návratu z vizitační cesty po premonstrátských klášterech zastavil želivský opat Gotšalk na hradě Bítově a potom u Konráda Otty ve Znojmě. Zde se setkal s olomouckým biskupem Pelhřímem, který měl knížeti vysvětit kostel v jeho vsi Dačicích (Bistřický, 2016, str. 33).

[Sem zadejte text.]

Jednalo se o osadu vzniklou na křižovatce obchodních cest spojujících Znojemsko s jižními Čechami a Jihlavsko s Rakouskem. Osada byla vybudována na návrší nad brodem soutoku Dyje a Vápvky, přesněji kolem dnešního farního kostela sv. Vavřince. Nad tímto kostelem byly při rozšiřování silnice v roce 1911 odkryty hroby, z nichž jeden obsahoval sekeru typu, jaký se vyskytuje na velkomoravských pohřebištích z konce 9. či počátku 10. století (Dostál, 1966, str. 123). Starobylé osídlení Dačic dále dokládá nález denáru kněžny Svatavy, která zemřela v roce 1126 (Nálezy mincí v Čechách, I, 1956, str. 1724).

Od roku 1350- 1360 můžeme mluvit o Dačicích už jako o městě, čemuž se tak stalo za pánů z Hradce. Jejich erbovní znamení můžeme dodnes vidět v dačickém městském znaku (Bistřícký, 2016, str. 60).

Období 15. století až do počátků 17. století je spjato s rodem Krajířů z Krajku, který společně s Dačicemi za sumu 10 800 zlatých odkoupili od poručníka nedospělých sirotků pánů z Hradce Zdeňka ze Šternberka i přilehlé vsi, rybníky, mlýny, potoky, lesy, louky, roboty a všechny neutrální a peněžní dávky i s patronátním právem kostelů (Bílkov, Lipolec, Volfřov) v okolí několika kilometrů (Bistřícký, 2016, str. 70). Tento významný rod si udělal z Dačic své sídelní město, což přineslo prudký rozvoj řemesel a dalších oblastí. Dačice byly obdařeny právem konat trhy, mílovým právem, právem vařit pivo i právem soudní. Měšťané si začali budovat výstavné domy (Dačice, 2019, cit. [2019-01-10]).

V 16. století došlo k rozrůstání města všemi směry v duchu renesance. Jednalo se o proměnu někdejší vsi Stráň na Stráňské předměstí, vznikla Žabokrtská ulice, ve které se usazovali řemeslníci a především soukeníci. Směrem na Telč se začalo rozrůstat panské sídlo, které bylo později přeměněno na panský dvůr. Naproti němu byl vybudován příslušníky jednoty bratrské sbor s dvoříštěm a o kousek dál i bratrský hřbitov. Nejbouřlivější stavební rozvoj se odehrál v prostoru za farním kostelem při cestě na Jindřichův Hradec, kde vzniklo tzv. Nové město s Hradeckým předměstím a Novým zámkem (Bistřícký, 2016, str. 11). Na období Krajířů z Krajku dodnes upomínají názvy některých ulic, které většinou vznikly již v předchozím období. Jedná se o Krajířovu ulici vedoucí z Palackého náměstí směrem na Telč, kde cestou stojí první krajířovské sídlo. Dále jsou to ulice Bratrská (dříve Na Skrchově), Vlašská ulice připomínající někdejší přítomnost italských renesančních stavitelů (Bistřícký, 2016, str. 80).

Za Albrechta Krajíře v letech 1572 -1579 došlo k výstavbě tzv. Starého zámku, který není zámkem v pravém slova smyslu, ale spíše renesančním městským palácem severoitalského

[Sem zadejte text.]

typu. Krátce po dostavbě Starého zámku začal nový majitel Dačic Oldřich Krajč s budováním tzv. Nového zámku. Stavba započala koncem 80. let 16. století (Beringer – Janoušek, 1893, str. 200).

Koncem 17. století přišly pro Dačice dvě velké pohromy. První bylo zachvácení města morem a druhou pohromou se stal požár, který způsobil zkázu renesanční a barokní podoby města (Dačice, 2019, cit. [2019-01-10]). Podle hlášení hejtmána Hertlina z 9. února 1670 vypukl požár z neopatrnosti v domě řezníka na Dolním náměstí. Tento požár byl však zdolán, takže vyhořel jen tento dům (Bistřícký, 2016, str. 170). Dalším požár, který propukl 9. května 1690, do značné míry změnil podobu města, kdy požár propukl na obou dačických náměstí a vyhořelo 80 domů, věž farního kostela až po zvony, Starý zámek, dolní dvůr a pivovar. Ničivý požár byl také z 10. dubna 1707, který zahltil celkem 41 domů a rozšířil se i na Nový zámek. Neméně ničivý požár vznikl v obydlí zahradníka v Novém zámku v roce 1721. Požár budovu výrazně poškodil a spolu s ní zničil 11 měšťanských domů, radnici a její věž s hodinami (Beringer – Janoušek, 1893, str. 155). Tyto požáry přiměli městskou radu v roce 1723 vydat opatření o nutnosti jednotlivých řemeslníků účastnit se hašení požáru ve městě, přičemž každý řemeslník měl svou úlohu. Zakázáno od tohoto roku bylo česání a sušení lnu v domech ve dne i v noci vzhledem k jeho snadnému vznícení. Dále bylo nařízeno, aby každý majitel domu v Dačicích měl u svého domu připravené vědro s vodou. Neuposlechnutí se trestalo pokutou (Bistřícký, 2016, str. 170-171). V roce 1793 vrchnost pořídila pro město protipožární náradí, které se skládalo z 10 žebříků a 4 tyčí s háky. Tyto předměty měly být uloženy u vrchnostenských budov, aby byly při naléhavé potřebě při ruce (Beringer – Janoušek, 1893, str. 157).

Období první poloviny 19. století bylo pro Dačice dobou, kdy měla nad městem moc poslední vrchnost, kterou se stal rod Dalbergů pocházející z Německa. V této době začala život obyvatelstva ovlivňovat rafinerie cukru, která byla zřízená ve středu města na Dolním náměstí (Bistřícký, 2016, str. 199). Vedle cukrovarnictví se zde za Dalbergů dařilo také továrně na likéry a rosolku. Dalbergové obdrželi v roce 1823 formální zemské tovární oprávnění k této výrobě (Bistřícký, 2016, str. 206). V 19. století dále došlo k velkým změnám ve státní správě tehdejšího Rakousko-Uherska. Dačice se staly sídlem okresních úřadů a okresním městem zůstaly s přestávkou v období druhé světové války až do roku 1960 (Dačice, 2019, cit. [2019-01-10]).

Období 19. století bylo pro Dačice významné i tím, že došlo k založení soukromé lesnické školy. Vzhledem k událostem revolučních let 19. století, kdy bylo skoncováno

[Sem zadejte text.]

s Metternichovým režimem, došlo k tomu, že bývalé vrchnosti přestaly zasahovat do života měst a obcí a byly ustanoveny nové tzv. podkrajské úřady politické správy. Jeden takovýto úřad měl od roku 1850 sídlo v Dačicích, stejně tak tu byl zřízen okresní soud a berní úřad. Tímto počinem Dačice nabyly významu pro celou jihozápadní Moravu (Jemnicko, Slavonicko a Telčsko) (Bistrický, 2016, str. 199).

Předpokladem k hospodářskému rozvoji města bylo spojení s okolním světem pomocí železnice. I přes několik počátečních nepříjemností byl v roce 1901 ustanoven stavební dozor a stavba se rozběhla na několika úsecích zároveň. V roce 1902 došlo k zahájení provozu slavnostním příjezdem vlaku z Telče přes Dačice do Slavonic (Smutný, 1993, str. 198-199).

Stejně jako celým mocnářstvím, i Dačicemi otrásl sarajevský atentát na následníka trůnu Fratiška Ferdinanda d'Este 28. června 1914. V den všeobecné mobilizace vyšel do ulic Dačic strážník Jan Kobos, který vyvolával ročníky určené k nastoupení vojenské služby. V řadách československých legií bylo velké množství dačických rodáků (Bistrický, 2016, str. 269 – 274). Po skončení války byl až v roce 1934 ve městě vybudován pomník padlým obětem, kterých bylo celkem osmdesát. Pomník byl vystaven v Kancnýřově sadě nacházející se uprostřed Palackého náměstí. Město Dačice se během války dostalo do vleklých finančních potíží, které postihly veškeré městské instituce. Na druhou stranu během nacionálně problematického období, které bylo zde v pohraničí, představovaly Dačice během první světové války významné středisko českého národního života (Bistrický, 2016, str. 282).

Okresní město Dačice vstupovalo do nově vzniklé republiky podstatně oslabeno válečnými výdaji, sbírkami a půjčkami, které vyčerpaly městskou pokladnu (Bistrický, 2016, str. 283). Důsledky první světové války byly vystřídány velkou hospodářskou krizí. Obě tyto události se nelibě podepsaly na hospodaření města a zaměstnanosti obyvatelstva, které mělo možnost zaměstnání pouze ve dvou větších továrnách, které v Dačicích krize ustály (SOkAJ. Hradec, kniha č. 66, 1925).

V tomto meziválečném období se hlavním přáním města stala výstavba nemocnice. Koncem roku 1919 se dačičtí občané dočkali ustanovení „Prozatímního kuratoria pro výstavbu nemocnice“. Stavba samotná měla stát tři miliony korun, což byla ohromující částka pro válkou zadlužené město. Vzhledem k finanční situaci města a dohadům o financování výstavby nemocnice, které se vlekly až do roku 1938, k výstavbě nedošlo. Jedním z dalších a výrazných omezení se stal příchod druhé světové války (Bistrický, 2016, str. 311-314).

[Sem zadejte text.]

Mezi hlavní modernizační nutnosti okresního města Dačice se zařadila po roce 1918 elektrifikace. Celá akce byla spojena s mnoha problémy a ke zkolaudování elektrické sítě nakonec došlo až v červnu 1928, kdy náklady činily 300 700 Kč, což znamenalo ještě větší zadlužení Dačic (Bistřický, 2016, str. 316).

S příchodem druhé světové války a po obsazení soudního okresu Slavonice se Dačice ocitly přímo na státní hranici mezi Velkoněmeckou říší a druhou Československou republikou. Hraniční charakter si město udrželo po celou dobu druhé světové války. Německé jednotky vstoupily do Dačic v šest hodin ráno 15. 3. 1939 (Bistřický, 2016, str. 321).

Uprostřed válečných let v roce 1941 vznikl v Dačicích průmyslový podnik spojením dílen Antonína Stejskala a Josefa Novotného na výrobu plicních per. Tento podnik se stal na dlouhá léta největším ve městě (Bistřický, 2016, str. 325).

V období války se ani Dačicím nevyhnuly protizidovské zásahy. Židům byl zakázán vstup do hostinců, kaváren, v hotelech museli majitelé vyčlenit zvláštní pokoj pro židovské hosty. Označení židovských obchodů se stalo povinností. Z odtransportovaných dačických Židů přežily pouze sestry Olga a Marta Zimmerovy, které se zpět do Dačic nevrátily (Bistřický, 2016, str. 331-334).

Život města v komunistické diktatuře se odehrával mezi dvěma póly – krutost a represe KSČM proti zdánlivé idyle klidného města (Bistřický, 2016, str. 355). Brzy po převzetí moci komunisty začaly z města mizet soukromé firmy a obchody. V roce 1950 proběhla ve městě velká „Mírová manifestace“, které se v sále spořitelny účastnilo téměř 600 lidí. Během následujícího roku 1951 proběhlo otevření nové nemocnice, po které toužilo již několik generací (Bistřický, 2016, str. 355 – 360).

Po pádu komunismu v roce 1989 došlo k výstavbě závodu na výrobu autodílů, který je největším zaměstnavatelem do současné doby. Nové tisíciletí se pro Dačice staly významné tím, že se staly sídlem tzv. malého okresu v rámci Jihočeského kraje (Dačice, 2019, cit. [2019-01-29]).

3.3. Současnost

Od roku 2004 jsou Dačice sídelním městem mikroregionu Dačicko, který se skládá z 24 obcí. V současné době žije v mikroregionu zhruba 20 000 obyvatel. Území mikroregionu se rozprostírá mezi Javořickou pahorkatinou, Novobystřickou vrchovinou a nížinami

[Sem zadejte text.]

Jihomoravského kraje. Jižní hranice mikroregionu sousedí s Rakouskem. Vzhledem ke své poloze zde můžeme nalézt významný zeměpisný bod, tzv. Trojmezí Čech, Moravy a Rakouska, které je označené bílým tříhranným kamenem, tzv. tříhraničník nebo trojhřaničník (m - dacicko,2019, cit. [2019-01-29]).

V současné době město Dačice poskytuje svým obyvatelům širokou síť obchodů, služeb, bank a v neposlední řadě a značné kulturní vyžití, které je během roku zprostředkováno Festivalem Kostka cukru, FestBendem, Dačickou řežbou, apod. Ve městě jsou též poskytnuty široké možnosti pro dosažení vzdělání, mezi které patří učňovské a střední školy. Součástí města se stal i moderní stadion, venkovní koupaliště, tenisové kurty, kuželna, atd. (Dačice, 2019, cit. [2019-01-29]).

3. 4. Památky a světové prvenství

Nejvýznamnější dochovanou barokní památkou je areál františkánského kláštera s kostelem sv. Antonína Paduánského, sousoší Panny Marie před novým zámekem a kostel sv. Vavřince, který tvoří s přilehlou renesanční věží dominantu města (Dačice, 2019, cit. [2019-01-29]).

Rok 1843 přinesl městu světové prvenství v podobě první vyrobené kostky cukru. Rafinérie cukru byla založena v roce 1833 Františkem Grebnerem přímo v Dačicích za pomoci finančního kapitálu jeho společníka svob. Pána Jeana Baptista Puthona, vídeňského bankéře a podnikatele francouzského původu. Vznik rafinérie byl podpořen také císařským dekretem z roku 1831, kterým byla zrušena daň ze zisku z cukrovarnické výroby na dobu deseti let.

Rafinérie byla zřízena v budově č 18/19 bývalého c . k . solního skladu a bankálního výběrčího úřadu na Dolním náměstí (nyní Palackého náměstí č . 4 a 5), kterou v roce 1832 při dražbě odkoupil František Grebner za 4000 zlatých.

Rafinérie zpracovávala rafinaci na měděných pánvích převážně surový třtinový cukr, který byl do Dačic dovážen povozy přes Vídeň z přístavu v Terstu. Dačická rafinérie se tak stala první rafinérií třtinového cukru na Moravě, což přineslo hospodářské oživení města a nové možnosti zaměstnání pro obyvatele. (Smutný, 1984, str. 49 – 139)

Nejvýznamnější období v historii dačické rafinérie cukru se dostavilo společně s příchodem švýcarského rodáka Jakuba Kryštofa Rada a jeho manželky, které vyvrcholilo jak

[Sem zadejte text.]

vynálezem kostkového cukru a Radova stroje na jeho výrobu, tak rozšířením výrobních prostor a změnou orientace na jinou surovinu. V této době byla cukrem z Dačic zásobována města na jihozápadní Moravě, v jižních a východních Čechách i v rakouském pohraničí. Dačický cukr ve formě homolí prodával také ve skladech rafinérie, které byly zřízeny ve Vídni, Pešti, Lvově a v Brně. (Smutný, 1984, str. 62- 69)

Vzhledem k tomu, že povozy rafinérie, jezdící s prázdným nákladem do Vídně pro surový třtinový cukr k rafinaci, nebyly vytíženy a tato doprava se stala nerentabilní, zavedl Rad v roce 1841 vedlejší podnikání rafinérie za účelem vyššího zisku podniku. Rad začal nakupovat kvalitní oves a dovážel ho povozy do Vídně, kde byl výhodně prodán. Tento obchod s ovsem byl prováděn do roku 1844, kdy rafinérie definitivně přechází na rafinaci domácího řepného cukru, čímž ustály povozy do Vídně. (Smutný, 1984, str. 70- 71)

Nevýhodnost tvaru prodávaného cukru v podobě homolí a useknutý manželčin prst, o který přišla při porcování již zmíněné homole, přiměly Rada k vynálezu kostkového cukru a stroje na jeho výrobu. Po zkonstruování lisu na výrobu kostek byl první kostkový cukr na světě vyroben v Dačicích v listopadu 1841, kdy ředitel Rad předal své ženě dárek v podobě krabičky naplněné 350 kusy bílých a obarvených červených kostek cukru. Dne 23. ledna 1843 obdržel Rad na svůj vynález na dobu pěti let privilegium dvorské komory ve Vídni. Od listopadu 1843 se začal kostkový cukr vyrábět v dačické rafinérii ve větším množství pro trh. (Bistřícký, 2016, str. 212)

Rafinérie cukru v Dačicích se dlouho neudržela a k jejímu zániku došlo v roce 1852. Příčinami zániku byla odlehlost Dačic od hlavních řepářských oblastí v Čechách a na Moravě a s tím spojené vysoké náklady na dovoz surovin. Postupně začal zaostávat technický stav podniku a tím se stala rafinérie neschopnou konkurence. (Bistřícký, 2016, str. 2014)

3.5. Demografické údaje

Tab. 1 Územní vymezení obce k 1. 1. 2019:

Obec	Správní obvod obce s rozšířenou působností	Typ obce	Počet částí obce	Počet katastrů	Katastrální výměra v ha
-------------	---	-----------------	-------------------------	-----------------------	--------------------------------

[Sem zadejte text.]

Dačice	Dačice	město	16	11	6 696
--------	--------	-------	----	----	-------

Tab. 2 Demografické údaje k 1. 1. 2019

Obec	Počet obyvatel celkem	Ve věku 0 -14 let	Ve věku 65 a více let	Přírůstek obyvatel 2013 – 2019
Dačice	7 325	1 047	1 571	-39

Zdroj: <https://www.czso.cz/> [cit. 3. 1. 2019].

Tab. 3 Skladba obyvatel k 31. 12. 2017

Počet obyvatel			Průměrný věk		
Celkem	Ženy	Muži	Celkem	Ženy	Muži
7 325	3 765	3 563	43,9	45,4	42,3

Zdroj: <https://regiony.kurzy.cz/dacice/stats/> [cit. 3. 1. 2019].

3. Onomastika

Onomastiku lze charakterizovat jako nauku o vlastních jménech (onymech, propriích). Je chápána jako nauka o vzniku, fungování a strukturaci propriální sféry jazyka, jedná se tedy o nauku o propriálních pojmenovávacích soustavách, o jejich realizaci v konkrétních podmínkách společenských, komunikačních, časových a místních. Zároveň je chápána jako nauka o konkrétních prvcích již zmíněných soustav (Pleskalová, 2012–2018, cit. [2019-01-29]).

Úkolem onomastiky není jen etymologicky vysvětlovat vlastní jména, nýbrž zkoumat systémovou povahu propriální jazykové roviny a také principy jako konkrétního systému jmen, tak i jejich obecné teorie. Vzhledem k tomu je vhodnější hovořit o onomastickém

[Sem zadejte text.]

systemovém vysvětlování jmen a o metodologické výbavě, která by teoreticky představila typické a systémové propriální kategorie (Šrámek, 2016, str. 124).

Jak už bylo zmíněno, předmětem onomastického výzkumu jsou vlastní jména. Hlavní funkcí vlastních jmen je pojmenovávání objekty v rámci objektů téhož druhu individualizovat, diferencovat a lokalizovat. Jedná se tedy o ohraničení jmen neopakovatelnou jednotlivinou, odlišení jednotlivých prvků v rámci téhož druhu objektů dané množiny nezaměnitelným způsobem od sebe a na závěr zařadit propriálně pojmenovaná objekt do určitých vztahů (věcných, prostorových, sociálních, kulturních, historických nebo ekonomických) Z těchto hlavních funkcí vlastních jmen vyplývají všechny vlastnosti a systémové jevy, které jsou charakteristické pro vlastní jména a které tvoří opozici vůči vlastnostem a funkcím apelativ na obecné úrovni (Šrámek, 1999, str. 11).

Obecná lexikologie vidí ve vlastních jménech tzv. druhou vrstvu jazyka, za což může na jedné straně odlišnost kategorií apelativního a propriálního obsahu. Na straně druhé se jedná o vztah mezi propriálním pojmenováním a objektem daného pojmenování, jehož referenční povaha je zřejmá, ale hlavní cíl propriálního pojmenování, tedy individualizující funkce nemá zakomponovaný „pojmově zobecňující“ význam. Jako příklad může sloužit apelativum *most* ve srovnání s propriem *Most* (město v severních Čechách), dále apelativum *česká lípa* v porovnání s propriem *Česká Lípa*. Dále je možné formulovat tzv. druhou vrstvu jazyka jako opozici apelativní a propriální sféry jazyka. Znamená to, že onymie daného jazyka (dialektu) je se systémem tohoto jazyka (dialektu) spjata pomocí svých lexikálních prostředků, pojmenovacích postupů, slovtvorných možností atd. a že se od apelativní sféry odlišuje plněním speciálních funkcí. Důsledkem je specifikace užitých jazykových prostředků (např. všechna propria jsou slovnědruhově vždy substantiva, i když svou formou ukazují např. na slovesný původ: *Dočkal*, *Skovajsa*) (Šrámek, 1999, str. 11-12).

O konkrétní náplni a postavení onomastiky v systému společenských věd existují různé názory. V českém prostředí je považována za samostatnou subdisciplínu lingvistiky se značnou mírou autonomnosti a je chápána jako nauka o propriálních pojmenovacích soustavách a jejich realizaci v konkrétních podmínkách společenských, komunikačních, časových a místních. Zároveň je chápána jako nauka o konkrétních propriích, pojmenovacích principech, onymických objektech atd. (Pleskalová, 2002, cit. [2019-01-29]).

Mluvíme-li o české onomastice v porovnání se světovou, můžeme říci, že si česká onomastika stojí na vysoké teoretické úrovni. Je tomu tak především díky širokému pojetí

[Sem zadejte text.]

a systematickému propracování materiálové analýzy, přihlížení k mimojazykovým faktům a dále díky svému uplatňování dialektickomaterialistické metodologie. Česká onomastika obohatila tu světovou např. o *teorii malých typů* a vztahu jmen a osídlení, o klasifikační principy místních a pomístních jmen, o pruhovou metodu analýzy. Své prvenství má v úplnosti slovníkového zpracování českých místních jmen (Knappová, 1985, cit. [2019-01-29]). Typickým znakem české onomastiky je pozornost zaměřená na jevy související se společenským vývojem, zdůrazňování onymické funkce a důraz k chronologickým hodnotám a vývojové vrstevnatosti proprií (Pleskalová, 2007, str. 411).

V současné době mezi hlavní vývojové směry a klíčové otázky světové onomastiky patří například:

1. otázky pojmenovacího procesu a jeho principů;
2. vztah vlastních jmen k ideologii a k jazykové politice;
3. postavení vlastních jmen v gramatickém systému národního jazyka
4. standardizace vlastních jmen;
5. postavení vlastních jmen v společenské komunikaci, kontakty jazykové i mezijazykové (Knappová, 1985, cit. [2019-01-29]).

4.1. Rozdělení onomastiky

Vlastní jména rozdělujeme do tří velkých plánů vzhledem k druhové povaze onymických objektů. Jedná se o plány neboli prostory, ve kterých se promítají jednotlivé třídy vlastních jmen, jimiž jsou – geonyma, bionyma a chrématonyma a dále se zde promítá členění onomastiky na geonomastiku, bionomastiku a chrématonomastiku. Toto základní dělení umožňuje postihnout propriální bohatství jazyka jako celku vůči apelativní sféře (Šrámek, 1999, str. 16).

1. Geonymický plán zahrnuje všechny třídy toponym, tzn. Jména onymických objektů na povrchu i pod povrchem země, a kosmonym pojmenovávající nebeská tělesa.
2. Bionymický plán zahrnuje antroponyma, pseudoantroponyma a zoonyma. Jedná se tedy o jména živých onymických objektů.
3. Chrématonymický plán zahrnuje vlastní jména pro objekty, jevy a vztahy vzniklé lidskou činností.

[Sem zadejte text.]

4.2. Třídění vlastních jmen

Na základě výše zmíněných plánů jsou jednotlivá vlastní jména rozdělena do dílčích skupin a podskupin (Šrámek, 1999, str. 163-165).

GEONYMA – vlastní jména (dále jen VJ) pro druhy onymických objektů ležících v krajině, které je možno kartograficky zakreslit.

1. Toponyma

- a. Oikonyma – VJ pro osídlené objekty: VJ domů, skupin domů, vsí, měst (urbonyma) a jejich částí, hradů, atd.
- b. Anoikonyma – VJ pro neosídlené objekty. Tato VJ lze dále dělit na:
 - i. hydronyma – jména mokřad, bažin, řek, potoků, rybníků, vodních nádrží, oceánů, vodopádů atd.;
 - ii. oronyma – jména pro členění zemského povrchu (vyvýšeniny, kopce, hory, skály, průsmyky, doliny, jeskyně, roviny, atd.)
 - iii. agronyma – jména pro ekonomicky či agrotechnicky využívané plochy (VJ pro pole, lány, louky, lesy, vinice, atd.)
 - iv. hodonyma – jména pro komunikační spoje (stezky, polní cesty, silnice, železnice, letiště, atd.)
 - v. choronyma – jména pro části povrchu země, které nejsou pojmenovány anoikonymicky (regiony, světadíly, státy, atd.)

2. Kosmonyma = astronoma

- a. VJ galaxií, planet, hvězd a souhvězdí
- b. VJ geonymických objektů na planetách, hvězdách a jiných nebeských tělesech
- c. VJ umělých kosmických těles (Sputnik, Mir, Buran,...)

BIONYMA – Vlastní jména pro živé objekty

1. Antroponyma

- a. Rodná jména
- b. Rodné jméno na neoficiální úrovni
- c. Příjímí a příjmení

[Sem zadejte text.]

- d. Přezdívková a posměšná jména
- e. Pseudonyma, krypronyma
- f. Skupinová antroponyma
 - i. Obyvatelská jména (Pražan, Jihočech)
 - ii. Etnonyma (Čech, Ital, Fin)
 - iii. Rodinná a rodová jména (Dočkalovi, Havlíkovi, Přemyslovci)
2. Nepravá antroponyma – VJ postav mytologických, pohádkových, alegorických, hraček (např. panenek).
3. Theonyma – např. Alláh, Zeus, Afrodita.
4. Fytonyma – např. Semtínská lípa.

CHRÉMATONYMA – VJ pro věci, které jsou výsledkem lidské činnosti

1. Jména výrobků
 - a. Jednotlivého výrobku
 - b. Produkováných v sérii (např. krém Nivea, auto Ford- Focus)
2. Jména společenských institucí, organizací a zařízení (např. Jihočeská univerzita, Národní divadlo v Praze)
3. Jména společenského jevu (např. Den matek, Velká francouzská revoluce)
4. Jména významných dokumentů (např. historických dokumentů, vyznamenání)

4.3. Historie české onomastiky

Onomastika v rámci lingvistiky dosáhla relativní samostatnosti v polovině 20. století, avšak jako vědecký obor se v českém prostředí začala utvářet již na zlomu 18. a 19. století (Pleskalová, 2007, str. 377). V této době, kdy je zdůrazňováno vlastenectví, se prosazuje ideová a společenská funkce vlastních jmen. Nejčastěji se k nim obracela historiografie, která zařadila onomastiku mezi své pomocné vědy. To mělo zásadní význam, kdy dochází k analýze vlastních jmen metodami lingvistickými i metodami historie a regionalistiky (Pleskalová, 2007, str. 384).

Za tvůrce české onomastiky je považován **František Palacký**, který spojuje hledisko historické a filologické. Ve své práci se zaměřoval především na propriálně etymologické výklady původu slov, na formální prostředek jména a na jeho motivaci. Zásadní význam mají

[Sem zadejte text.]

jeho toponomastické práce, např. *O jménech místních v zemi české a moravské: Rozbor etymologický místních jmen československých*. Jeho práce sehrály významnou roli, kdy se české názvosloví stalo rovnocenné německému a radikálně se zbavilo germanismů (Pleskalová, 2007, str. 386).

V druhé polovině 19. století až do roku 1913 se česká onomastika rozšiřuje a dochází k jejímu přesunu z historických oborů do jazykovědy. Tematickým zaměřením se pokračuje ve vytváření materiálové báze onymie, studují se dosud málo prozkoumané třídy vlastních jmen, řeší se otázky teoreticko-metodologické, klasifikační, kontaktologické a terminologické. Dále se sleduje postavení proprií ve školní výuce. Pozornost se věnuje gramatickým vlastnostem, pravopisu a standardizaci proprií (Pleskalová, 2007, str. 388-399). V tomto období vychází jediná kniha z antroponomastiky té doby *Naše příjmení Antonína Kotíka* z roku 1895 (Pleskalová, 2007, str. 393).

Rok 1913 tvoří vývojové rozhraní v české onomastice. Při České akademii věd a umění byla v únoru 1913 založena **Místopisná komise**, jejímž prvním předsedou se stal jazykovědec **Josef Zubatý**. Cílem komise bylo popsat místní jména češtiny a sledovat názvoslovnou i přejmenovací (po vzniku Československa) činnost. Ve stejném roce vychází stať **Viléma Mathesia** *O vědeckém zkoumání anglických jmen místních*, čímž definoval moderní pojetí onomastické práce. Inspirací se mu stala především anglická onomastika, díky níž upozornil na prioritu lingvistické orientace a potřeby studia typologizujícího a systematizujícího. V tomto období v rámci antroponomastiky vycházejí práce např. Josefa Beneše, Jana Svobody nebo Václava Flajšhause, které však stále vykazují historizující sklony (Pleskalová 2007, str. 399-401).

Po druhé světové válce nastalo období rozvoje, které vyvrcholilo v šedesátých letech zařazením nauky o vlastních jménech do samostatného podoboru lingvistiky s přesahem do dalších vědních oborů. Tímto počalo budování teoretických východisek zakládajících se na jazykovědných hlediscích, které plynou z onymie samé. Onomastická práce se zařadila do jazykovědných institucí, jako byl bývalý Slovanský ústav, později Ústav pro jazyk český AV ČR. Podstatným přínosem se stal i vstup do mezinárodního bádání slavistického a germanistického, čímž se začala česká onomastika porovnávat s tou zahraniční (Pleskalová, 2007, str. 405).

Stimulem k rozvoji české onomastiky se stala díla, která se začínají objevovat v 60. letech 20. století. V této době **Antonín Profus** dokončil svůj pětidílný slovník *Místní jména*

[Sem zadejte text.]

v *Čechách, jejich vznik, původní význam a změny* (Akademický bulletin, 2010, cit. [2019-02-10]). Slovník položil základní materiálové východisko soudobé české a slovanské toponomastiky, předvedl vzor lexikografického uspořádání a poprvé systematicky citoval nářeční podoby jmen. Nejproslulejší osobnost české onomastiky **Vladimír Šmilauer** v této době vydává své studie o tzv. *metodě malých typů*, ve kterých kombinuje časový, frekvenční, strukturní a areálový zřetel (Pleskalová, 2007, str. 406- 407). Významným Šmilauerovým počinem se stal výstup na *IV. mezinárodním sjezdu slavistů v Moskvě 1958*, při kterém vyzval k oživení onomastického bádání a k budování onomastických pracovišť ve slovanských zemích (Akademický bulletins, 2010, cit. [2019-02-10]).

Významných úspěchů se v 60. letech dostává české antroponomastice. Díky knize **Josefa Beneše** *O českých příjmeních* vznikl popis geneze příjmení a poprvé došlo k jejich třídění z hlediska formy a lexikálních základů. Průkopnickou prací se stala kniha **Jana Svobody** *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, ve které řeší vznik, funkce a struktury jmen a vystihuje systémové uspořádání antroponymie (Pleskalová, 2007, str. 407).

Předělem v rozvoji české onomastiky se staly 70. léta, na jejichž počátku vychází slovník **Ladislava Hosáka** a **Rudolfa Šrámka** *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*. Tento slovník společně s již zmíněným slovníkem Profousovým vytvořil úplný výkladový a historický dokumentovaný obraz oikonymie českého jazyka, čímž získala česká onomastika prvenství mezi slovanskými i evropskými zeměmi (Pleskalová, 2007, str. 410).

Vedoucí postavou antroponomastiky 80. let se stává **Miloslava Knappová** a její díla *Jak se bude jmenovat?*, *Jak se bude Vaše dítě jmenovat?* a *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Ve svých knihách se zabývá jazykově kulturní aspekty příjmení syntetickým způsobem. Vzhledem k zákazu vydávání knih, který byl v 70. letech Josefu Benešovi udělen, se jeho dcera **Dobrava Moldanová** rozhodla v roce 1983 vydat otcovu knihu *Naše příjmení*. Kniha propojuje antropolexémy s apelativy a se jmény místními. O rozbor antroponymie staročeských bohemik z 9. – 13. století se zasloužila Jana Pleskalová v knize *Tvoření nejstarších českých osobních jmen*. Cílem autorky bylo zachytit tvoření antroponymických bohemiky a doplnit dosavadní znalosti tvoření staročeských slov (Pleskalová, 2007, str. 414).

Poslední třetinu 20. století lze charakterizovat v podstatě několika znaky. Vrcholí materiálově rozsáhlé práce týkající se např. zpracování místních jmen Moravy a Slezska, dokončení soupisu pomístních jmen z českého území a jejich následné slovníkové zpracování a vydání slovníků rodných jmen a příjmení. Probíhá digitalizace korpusů a slovníkových

[Sem zadejte text.]

zpracování. Významným znakem se stalo prosazování jazykově kulturní péče o spisovnost a standardizaci i jmen rodných a exonym. Typickým znakem onomastiky posledních let 20. století se stala orientace na její teorii, propracovávání onomastické lexikografie a terminologie. Onomastika dosáhla mezinárodně vysokého uznání a stala se i součástí vysokoškolské výuky (Pleskalová, 2007, str. 422).

5. Příjmení

Příjmení neboli dědičné pojmenování rodiny, je jednou ze základních složek pojmenovacího systému České republiky. Společně s rodným jménem jsou příjmení primárním prostředkem identifikace občana v rámci platného sociálně-právního státu. Jejich zápis a užívání jsou řízeny právními předpisy (*Nový encyklopedický slovník češtiny*, 2012–2018, [2019-03-02]).

Příjmení ustáleně označují nositele, jsou zbavena původního významu slova, z něhož vznikla a často se od něj liší pravopisem i skloňováním. Vzhledem k těmto znakům tvoří zvláštní skupinu slovní zásoby národa. Zpravidla jsou příjmení dědičná po otci a v přechýlené podobě přecházejí na manželku a na dcery, i když při uzavření sňatku může dojít k dohodě, která změní podobu příjmení, které budou manželé nosit (Moldanová, 1983, str. 11).

5. 1. Vznik příjmení

Ve většině evropských zemí, české země nevyjímaje, existovala v dřívějších dobách jednojmennost. Lidé byli pojmenováni a navzájem se od sebe odlišovali pouze jedním osobním jménem. Mezi jedny z nejstarších jednoduchých jmen patří např. *Odolen, Chval, Mlada* (Knappová, 2008, str. 5). Ještě v 18. století bývaly seznamy osob seřazeny podle jména osobního, pouze v případě jeho opakování se v textu došlo k připsání příjmení, ale vždy jen při první zmínce. Při dalších zmínkách daného jména došlo k označení pouze křestním jménem, např. *Vít Regal – Majdalena, jmenovaného Víta matka*. Postupným vývojem z nedědičných příjmí (přízvisek) u nás vznikla dědičná příjmení. Jak už samotné slovo příjmení naznačuje, jeho vztah k osobnímu jménu je druhotný – doplňuje a stojí jen „při jméně“. Příjmení nabývalo na významu až ve chvíli, kdy označení pouhým osobním jménem nebylo dostačující k přesnému odlišení lidí (Moldanová, 1983, str. 11). K rozlišování osob se stejným jménem se začaly užívat obměny jména (*Bartoloměj – Bárta, Bártík*). Od 13. století se

[Sem zadejte text.]

začalo s připojováním dalších označení osob za jejich osobní jméno zvané příjímí, které se od příjmení liší svou neustáleností a proměnlivostí. Jedna osoba mohla být označena zároveň, nebo postupně i několika příjímími (např. *Petr Slepý* také zván *Petrem Boleveckým*). Další podstatnou odlišností se stala nedědičnost příjímí. Hlavním motivem vzniku příjímí se staly:

- a) tělesné vlastnosti, podoba, věk (*Hlava, Kolenatý, Dlouhý,...*)
- b) duševní vlastnosti (*Pokorný, Veselý,...*)
- c) zaměstnání, řemesla (*Rybář, Mlynář, Kovář,...*)
- d) bydliště, původ (*Horský, Zárybnický,...*).

Uvedenými způsoby začala vznikat dvoujmenost, jejímž základem bylo jméno osobní, k němuž bylo připojeno přízvisko, příjímí. Až po roce 1786 dochází ke vzniku dědičného jména rodového, pro které je užíván termín příjmení (Knappová, 2008, str. 6 -7).

Na vývoj příjmení v českých zemích měly výrazný vliv rozdíly společenské a časové. V nejstarších zápisech se nejhojněji využívají šlechtická dvoujmení/příjímí která byla odvozována od osobních jmen a znaků majících nejčastěji původ ve jménech osobních a místních, např. *Ješek Drahoň z Újezda, Havel Cidlina z Cidliny*. Dále byla odvozena např. z erbů (*Jan Beránek*- rod mající berana ve znaku), ze jmen neheraldických např. ptáků (*Slavibor Čížek z Lidic*), z označení osobních vlastností (*Martin Zlý ze Stokar*). Dvoujmení měšťanů se až do 14. století objevovala výjimečně. Jako příznak celé rodiny se v těchto vrstvách začala objevovat dvoujmení až v 16. století, jejichž motivem vzniku byla rozmanitá měšťanská zaměstnání, řemesla nebo živnost. V prostředí venkova se začala ustalovat dědičná příjmení až v 17. století. Motivem jejich vzniku, vzhledem ke stejnému druhu zaměstnání většiny venkovanů, byly zejména druh a místo obydlí, přírodní okolí či způsob usazení (např. *Novák* pochází od nově příslého). Ve vrstvě dělnické se příjmení začala ustalovat až v 18. století. Motivem jejich vzniku v tomto prostředí se staly samy pracovní podmínky pomůcky, činnost a místo (např. *Nebozez, Štola, Šicht, Zarážka*) (Knappová, 2008, str. 7 -8).

Dlouhodobý proces ustalování příjmení byl završen v josefínském období. Císařský dvůr měl v té době zájem na přesné evidenci obyvatel, a to z důvodů ekonomických i vojenských. Důsledné užívání rodových jmen jako první vyžadovaly předpisy vznikající u příležitosti úprav vedení matrik, které pocházejí z roku 1772 a 1779 (Knappová, 2008, str. 9). Tyto skutečnosti vedly k ustalování příjmení a neměnnost příjmení tak byla uzákoněna roku 1780, kdy dostali svá příjmení i bezzemci a čeledí. Současná grafická podoba příjmení se datuje až od poloviny 19. století. V této době došlo k reformě pravopisu, která se stala základem moderního českého

[Sem zadejte text.]

pravopisu. Pouze některá příjmení si výjimečně udržují svou starou grafickou podobu, např. Gerzabek = Jeřábek, Auředník = Úředník či zachovávají rysy bratrského pravopisu, např. Zyma = Zima) (Moldanová, 2004, str. 9).

5.2. Frekvence příjmení

Frekvence příjmení je velmi úzce vázaná na demografický aspekt, jakým je pohyb obyvatel, jež je vždy podmíněný historickými událostmi. Jednou z hlavních historických událostí jsou války, při kterých docházelo k vymírání některých rodů či k mizení mužských potomků v cizině. Naopak u nás se natrvalo usídlovali cizí vojáci, kteří zde zakládali rodiny. Tyto migrační tendence však v malé míře ovlivňují frekvenční přehled nejčastějších příjmení.

V minulosti neprobíhalo mnoho výzkumů frekvence příjmení, nejčastěji se realizovaly pouze v rámci jednoho města. Teprve v roce 1990 byl jazykovědcům poskytnut frekvenční přehled příjmení sloužící ke studijním účelům. Přehled pocházel z centrálního registru obyvatelstva Československa a vyplývalo z něj, že v roce 1990 se v Československu vyskytovalo 367 607 různých podob příjmení, ve kterých byly zahrnuty zvlášť podoby mužské a zvlášť podoby ženské (Knappová, 2008. str. 193- 194).

Co do frekvence je nejčastějším českým příjmením Novák. Četnost tohoto příjmení je způsobena tím, že novost byla prvním a výrazným rozlišovacím znakem člověka příchozího do uzavřeného kolektivu. Na druhém místě tabulky četnosti se umístilo příjmení Svoboda, jehož motivem vzniku se stal společenský status daný např. vztahem k vrchnosti, např. svobodník = Svoboda, člověk žijící u dvora = Dvořák, drobný šlechtic = Zeman. Motivem vzniku dalších příjmení se stal např. charakter zevnějšku (Černý, Kučera, Fiala), dále lidská vlastnost (Veselý, Pokorný, Nechvátal). Méně často vznikala příjmení a jejich ekvivalenty z křestních jmen spojených s kultem světců (Marek, Urban), z názvů řemesel (Kovář, Krejčí) či příjmení vzniklá z označení národnosti (Němec, Polák). Nejčastějším příjmením cizího původu se stalo příjmení např. Müller, Hofman (Moldanová, 2004, str. 10-12).

Tab. 4 Nejčastější příjmení v České republice v roce 2018

Pořadí	Příjmení	Počet
1.	Nováková	34812

[Sem zadejte text.]

2.	Novák	33881
3.	Svobodová	26158
4.	Svoboda	25218
5.	Novotná	24963
6.	Novotný	24276
7.	Dvořáková	23115
8.	Dvořák	22241
9.	Černá	18370
10.	Černý	17735
11.	Procházková	16347
12.	Procházka	15936
13.	Kučerová	15699
14.	Kučera	15124
15.	Veselá	13437
16.	Veselý	12958
17.	Horáková	12499
18.	Krejčí	12307
19.	Horák	12156
20.	Němcová	11529

Zdroj: http://www.prijmeni.cz/oblast/3000-ceska_republika [cit. 2019-01-02]

5.3. Původ příjmení

Území našeho státu se stalo historickou křižovatkou národů a příznivé existenční podmínky lákaly cizince k usazení. Část území byla dokonce kolonizována Němci. Vzhledem k těmto skutečnostem mají některá příjmení vyskytující se na našem území podobu německou, francouzskou, italskou (Spadoni, Kalma), polskou či maďarskou (Ferenc). Příjmení dodnes

[Sem zadejte text.]

užívaná jsou ovlivněna také pronikáním cizích slov do našeho rodného jazyka. Značná část příjmení je zkomolena, a to v důsledku správy nečeského úřednictva v době ustalování příjmení (Beneš, 1962, str. 24- 25).

Podobně jako příjmení v jiných evropských jazycích, vznikala příjmení na našem území z vlastních jmen osob (deantroponymická příjmení), z vlastních jmen míst (detoponymická příjmení) a ze jmen obecných (deapelativní příjmení). Tyto hlavní velké skupiny se dělí do další menších skupin (Knappová, 2008, str. 13).

Vzhledem k různým postojům jednotlivých lingvistů dochází k dělení příjmení podle různých hledisek do několika základních typů. Pro příklad jsem si vybrala dělení podle Miloslavy Knappové, Dobravy Moldanové a Jany Pleskalové.

Miloslava Knappová rozdělila příjmení následovně:

1. Příjmení s původem v osobních jménech

Jedná se o nejpočetnější skupinu našich příjmení vzhledem ke skutečnosti, že osobní jméno bylo prvním a dlouhou dobu jediným prostředkem identifikace jednotlivců. Tato skupina příjmení se dále rozděluje podle původu osobních jmen, ze kterých příjmení vznikla:

a) Příjmení ze jmen slovanských – Jedná se o složení zpravidla dvou významových základů, např. Mir- + -slav = Miroslav. Složená slovanská jména se často zkracovala a různě modifikovala. Nejčastějšími slovanskými základy a příjmení z nich vzniklá jsou, např. **Blah-** (blaho; Blahoslav): Bláha, Blahovec, Blahušek

Dob- (dobrý; Doběslav): Dobeš, Dobšák, Dobšík

Kaz- (kazit „ničit“; Kazimír): Kazda, Kazimour, Kazmar

Mlad- (mladý; Mladota): Mlada, Mládek, Mladý

Svat- (silný, svatý; Svatoslav): Svatek, Svatoň, Svítek

Voj- („voj“; Vojtěch): Vojta, Vojtárek, Vojtíšek

b) Příjmení ze jmen hebrejských a aramejských

Např. **Abraham** („otec množství“): Abraham, Háma, Hamáček

Daniel („Bůh je můj soudce“): Daněk, Daníček, Daňhel

Magdaléna („žena z Magdaly“): Mahdal, Mandák, Mandík

Šalamoun („mírumilovný“): Salaba, Salač, Šalda

Zachariáš („Bůh si vzpomněl“): Zach, Zachar, Zachota

[Sem zadejte text.]

c) Příjmení ze jmen řeckých

Např. **Alexandr** („obránce mužů“): Alexa, Aleš, Lešák

Cyril („pánův, boží“): Carhoun, Cerhan, Crhák

Mikuláš („vítězný v lidu“): Kolda, Mikoláš, Mikyska, Nykl

Petr („skála, skálopevný“): Peč, Pechatý, Petránek, Pitrák

Štěpán („ověnčený vítěz“): Štefek, Štefaňák, Štěpánek, Štícha

d) Příjmení ze jmen latinských

Např. **Antonín** („přední, vynikající“): Antal, Antonec, Toníček

Dominik („pánův“): Domin, Dominák, Domšek

Florián („kvetoucí“): Florec, Florián, Frolík

Martin („zasvěcený bohu Martovi“): Mareš, Martinec, Martinovský

Urban („měšťan, uhlazený“): Urban, Urbanec, Urbášek

Vavřinec („pocházející z Laurenta“): Lorenc, Vavera, Vavruška, Vavřík

e) Příjmení ze jmen germánských – Jedná se o germánská jména původem složená ze dvou základů, které se na našem území různě zkracovaly a obměňovaly.

Např. **Adalbert** („vznešený, urozený“): Albert, Albricht, Aubrecht, Oplt

Burghard („pevný jako hrad“): Burger, Burgl, Pureš, Purkyně

Friedrich („mírumilovný vladař“): Bedřich, Frída, Fryček, Frydrych

Gottfried („boží mír“): Gott, Kodr, Kotas, Kotek

Karel (Karl – „svobodný muž“): Kara, Kareš, Karlík, Kodl

Reimar („slavný v radě“): Rajm, Rajmon, Rajmund, Rejman

Wilhelm („helmici (ochranou) je má vůle“): Vilém, Vilímec, Vilímek, Viliš

2. Příjmení s původem ve jménech místních, národních a obyvatelských

Příjmení vzniklá z místních jmen původně označovala, odkud kdo pochází, v které osadě bydlí. Tato označení osob se vyskytovala již ve středověku jako nedědičná příjmení (např. Petr od Dubu, Jan z Chelčic). Tento typ příjmení se stal důkazem časté středověké migrace. Pokud se stejně znějících místních jmen vyskytuje u nás či v zahraničí několik, je obtížné určit konkrétní místo, které se stalo motivem vzniku příjmení.

[Sem zadejte text.]

Tento typ příjmení je u nás velmi často zastoupen. Často vznikl z názvů českých osad, z německých názvů osad českých a z německých jmen osad německých.

a) Příjmení z názvů českých osad

Příponami **-ský, -cký** odvozena z místních jmen např. *Benešovský* (Benešov), *Berounský* (Beroun), *Chlumský* (Chlum, Chlumeč), *Kostecký* (Kostelec), *Opočenský* (Opočno), *Pražský* (Praha), *Velecký* (Veliče), *Židlický* (Židlochovice).

Z obyvatelských názvů vznikla příjmení např. *Braslavec* (Zbraslav), *Hoskovec* (Hostkovice), *Kotěšovec* (Chotěšov), *Plzák* (Plzeň), *Sviták* (Svitavy).

b) Příjmení z německých názvů českých osad

Jedná se o příjmení:

- i. totožná s 1. pádem německého místního jména české obce, např. *Cetl* (Sedlo), *Eger* (Cheb);
- ii. z německých názvů obyvatelských, např. *Gabel*, *Gabler* (Jablonné v Podještědí), *Nývl* (Nový Svět v Krkonoších), *Vitner* (Vítěň u Klatov);
- iii. odvozena českými příponami z německých názvů, např. *Kruliš* (Králíky), *Vošický* (Vožice nebo Sušice).

c) Příjmení z názvů německých osad

Např.: *Bergenhof*, *Freiberg*, *Hausner*, *Kolner*, *Ternbach*, *Wittenberg*.

d) Příjmení ze jmen národů, zemí a krajů

Příjmení vzniklá ze jmen obyvatelských, jejichž základem jsou tzv. choronyma – jména větších obydlených nebo neobydlených celků. Tato příjmení vypovídají o kolonizaci českého území vzhledem k tomu, že se jimi označovali nově přistěhovalí podle oblasti, z které přišel.

Jedná se o příjmení, např. *Baloun* (Valon), *Čech*, *Flanderka* (Flandry), *Němec*, *Rus*, *Švejda* (Švéd), *Uher*, *Žid*, *Židek*.

3. Příjmení motivovaná polohou, druhem a charakterem bydliště a jeho lokalizací v terénu či novostí obyvatele v místě

[Sem zadejte text.]

Příjmení vzniklá ze jmen obecných. Patří sem např. *Brázda, Dolák, Doubrava, Chalupa, Koutný, Hořejší, Louka, Nademlejnský, Špitálský, Uličný, Záhora, Zárecký, Závodný*.

Nově přistěhovalý, případně šil nové boty, byl zván podle novosti v místě 20, Nový, Novotný.

Z němčiny na české území přišla příjmení jako *Bach* (potok), *Fibich* (pastvina), *Hýbl* (kopeček), *Lochman* (bydlící na hranici panství), *Nýdrle* (dolní), *Eichman* (bydlící u rybníka), *Viewegh* (průhon na pastviště).

4. Příjmení s původem v tělesných a duševních vlastnostech, věku a příbuzenských vztazích

Příjmení pocházející ze jmen obecných. Původem se jedná o jména podstatná, přídavná, popřípadě složená z více slov.

a) Příjmení podle fyzických vlastností, vzhledu a nápadných částí těla

Patří sem např. *Bachratý, Břuchatý, Dlouhý, Durdík, Hlaváček, Holec, Holeček* (holý, plešatý, bez vousů), *Churavý, Nohýnek, Tintěra, Vokáč, Zelenka*.

b) Příjmení podle duševních vlastností a sklonů

Jedná se o příjmení např. *Bumbálek, Hovorka, Hrubec, Neškudla, Obžera, Pyšný, Sveřepa, Šťastný, Tichý, Vsetečka, Výborný, Zmatlík, Žrout*.

c) Příjmení z označení věku, vzrůstu a příbuzenských vztahů

Např. *Dědeček, Chovanec, Jonák, Klouček, Schovánek, Šuhájek, Vnuk, Vnouček, Zítka, Ženíšek*.

5. Příjmení podle sociálního rozvrstvení, společenských poměrů, feudálních, církevních a vojenských hodností, právních a majetkových vztahů

Většina takto vzniklých příjmení jsou cizího původu. Patří sem např. *Baron, Biskup, Dvořák* (svobodný sedlák nebo dvorský služebník), *Hejduk* (dráb, ozbrojený sluha), *Hrabě, Láník* (sedlák na lánu), *Poddaný, Procházka* (zběhlý poddaný), *Sedlák, Špulák* (tulák), *Zeman*.

Z němčiny k nám byla přejata příjmení např. *Pour* (sedlák), *Falcman* (Falc – hrad), *Kaiser* (císař), *Richtr* (rychtář), *Weidermann* (soused odnaproti).

[Sem zadejte text.]

6. Příjmení vzniklá z názvů řemesel, zaměstnání a činností člověka

Jsou to např. Bednář, Bubeník, Chmelař, Kantůrek, Koželuh, Krejčí, Kuchař, Masařík (řezník), Mládek, Novák (švec šijící novou botu), Pekař, Punčochář, Rybář, Sládek, Soukup (překupník), Šindelář, Tesárek, Voráček, Zedník, Žáček.

Z němčiny byla přejata příjmení např. Bergmann (horník), Fischer (rybář), Munzar (mincovník), Šustr (švec), Tašner (výrobce tašek), Vágner (kolář), Weber (tkadlec).

7. Příjmení z názvů živočichů

Tento typ příjmení vznikl buď z přezdivek, jež lidé dostávali pro svou podobu s nějakým zvířetem a částmi jejich těla, nebo na základě jejich vztahu k zvířeti či rostlině. Jedná se tedy o metaforický ráz příjmení. Dalším důvodem pro vznik takového příjmení bylo domovní znamení, jehož součástí bylo zvíře či rostlina: dům U lípy – Lípa, U bílého jelena – Jelen, U růže – Růžička.

a) Příjmení ze jmen savců, ptáků a dalších živočichů

Např. Bažant, Beránek, Čermák, Havránek, Jelínek, Kohout, Kotek, Liška, Nedvěd, Slavík, Volek, Zajíc.

Německého původu jsou to např. Fuchs (liška), Mauser (Maus – myš), Šeps (Scheps – skopec), Storch (čáp).

b) Příjmení z názvů rostlin a jejich částí, plodů apod.

Jsou to např. Bodlák, Cibulka, Fiala, Hruška, Jedlička, Klásek, Lípa, Makovička, Pivoňka, Smrček, Vrba, Zázvora, Žalud.

Z němčiny jsou to např. Birnbaum (hruška), Fichtner (Ficht – smrk), Wurzel (kořen)

8. Příjmení vzniklá z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů

Tato skupina příjmení je velmi obsáhlá a svědčí o každodenním životě našich předků. Sloužila pro označování řemeslníků podle jejich výrobků či nástrojů, podle surovin, které užívali, podle pokrmů či potravin, které vyráběli, zpracovávali či je rádi jedli apod. Řadí se sem i příjmení ze jmen abstraktních a hromadných, označující nadpřirozené bytosti či náboženské představy, vztahy časové, prostorové, měrové apod.

a) Příjmení z názvů surovin, řemeslných výrobků, nástrojů, mincí, oděvů

Jedná se o např. Aksamit, Čepelka, Hák, Jehlička, Kamínek, Kočárek, Lopata, Motyčka, Plachta, Svěrák, Tesák, Vocílka, Vokřínek.

[Sem zadejte text.]

Z němčiny byla přejata příjmení např. Dejl (odlitek železa bez strusky), Hozák (Hose – kalhoty), Rosenkranc (Rosenkranz – růženec), Šlajs (Schleisse – louč).

b) Příjmení z názvů jídel a potravinářských výrobků, pokrmů

Jsou to např. Buchta, Homolka, Chlebeček, Koblíha, Kvasnička, Moučla, Polívka, Rosol, Svačina, Topink, Vomáčka, Žemlička.

Z němčiny jsou to např. Biermann (Bier – pivo), Honig (med), Rahm (smetana), Špak (Speck – slanina).

c) Příjmení z abstrakt, přírodních a atmosférických jevů, svátků, nadpřirozených bytosí, náboženské příslušnosti

Patří sem např. Anděl, Dejmek, Ducháč, Lutrýn (luterán), Mráček, Máz, Nouza, Podzimek, Příhoda, Sluníčko, Sobota, Škoda, Židánek.

Z němčiny jsou to např. Sommer (léto), Engel (anděl), Winter (zima).

9. Příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování

Jedná se o příjmení vzniklá ze slovesných tvarů přičestí minulého, tvarů rozkazovacího způsobu, z podstatných jmen odvozených ze slovesných základů, z tvarů přičestí trpného a z celých vět. V tomto případě se jedná o příjmení pojící se s nějakou událostí, která se přihodila pojmenovanému.

a) Příjmení z přičestí minulého

Tento typ je typický pro Moravu. Patří sem např. Běhal, Bouchal, Coufal (nář. couval), Dokulil, Doskočil, Hrabal, Loudal, Nezval, Opletal, Roztočil, Smejkal, Vrzal, Zatlouka.

b) Příjmení z tvarů přítomného času a rozkazovacího způsobu (i ve větném spojení)

Jsou to např. Češpiva, Drbohlav, Dus, Hamáš, Chlubsa, Nejezchleba, Nepraš, Skočdopole, Valihrach, Vařbuchta.

c) Příjmení z podstatných jmen nebo přídavných jmen odvozených ze slovesných základů

Patří sem např. Česaný, Fučík, Klapálek, Kutílek, Musílek, Obdržálek, Stratílek, Švehla, Vydržálek, Znamenáček.

Z němčiny byla přejata příjmení např. Rykl (rücken – posunovat), Šorm (schorm – měst), Tretera (treten – tančit).

d) Příjmení složená z předložkových, adjektivních, příslovečných a větných spojení

Jsou to např. Bařtipán, Bezstarosti, Darmotlach, Chleborád, Lehkoživ, Pecivál, Půlpán, Semtam, Zadva.

[Sem zadejte text.]

10. Příjmení ze slov nesklonných, příslovčí a citoslovčí

Tato příjmení se nejspíš vyvinula z přezdivek či slov, které pojmenovaný opakovaně říkal, nebo prokládal jimi svou řeč.

Z příslovčí vznikla např. Díky, Lecjaks, Nenička, Tenkrát, Netřeba, Tedáček. Z citoslovčí vznikla příjmení např. Blabla, Cvrk, Cvak, Heč, Ryc, Šust, Tydlítát.

Z němčiny byla přejata příjmení např. Kvis (gewiss – jistě), Recht (pravda), Richtig (správně) (Knappová, 2008, str. 13-32).

Další možné dělení uvedla Dobrava Moldanová:

1. Příjmení vzniklá z rodných a křestních jmen – patří sem např. Beneš (ze jména Benedikt), Brož (ze jména Ambrož), Tomsa (ze jména Tomáš).
2. Příjmení vzniklá ze jmen místních – označovala člověka podle místa jeho původu a jedná se např. o příjmení odvozená příponou **-ský** (Borecký, Kopecký, Vimberský).
3. Příjmení vzniklá z apelativ – odráží svět, ve kterém se naši předkové pohybovali (rodinný a společenský život, příroda, svět práce apod.). Jedná se o příjmení např. Dlouhý, Hlavatý, Kotrb, Lamač, Fojt, Tesař, Vomáčko, Šikula.
4. Příjmení vzniklá ze slov cizího původu – jedná se především o příjmení německého původu, což je doklad tisíciletého stýkání a potýkání se českého a německého národa. Mezi tato příjmení patří např. Bauer, Schuster, Schubert (Moldanová, 2004, str. 12-25).

Dělení příjmení podle Jany Pleskalové:

1. Příjmení vzniklá z antroponym – jedná se o velmi početnou skupinu příjmení, např. *Marek, Štěpán, Pavelka, Peterka, Petruj*.
2. Příjmení vzniklá ze jmen místních – patří sem např. *Brodský, Konečný* (ten, kdo bydlel na konci vesnice či města), *Novák* (nový obyvatel v daném místě).
3. Příjmení vzniklá ze sloves či deverbálních substantiv – jedná se o příjmení např. *Kovář, Stejskal, Tesař*.
4. Příjmení vzniklá z adjektiv vyjadřující tělesné a duševní vlastnosti či stáří – patří sem např. *Bílý, Černý, Starý, Smutný, Veselý*.
5. Příjmení vzniklá ze substantiv – do této skupiny se řadí např. *Kameník, Sedláček, Růžička* (Pleskalová, 2011, str. 163-164).

[Sem zadejte text.]

5.4. Přechylování příjmení

Každý jazyk si podle svých zákonitostí a zvyklostí začleňuje jméno a příjmení do svého jazykového systému tak, aby je byl schopen skloňovat a vyslovovat. Přechylování příjmení je charakteristickým rysem českého mluvnického systému. Zápisy ženských příjmení v přechýlené podobě jsou staré několik století (např. *Eliška Ettlová* 1430, *Anna Porybná* 1584, *Eva Kotková* 1606) (Knappová, 2008, str. 35-36). Zvláštností týkající se přechylování ženských příjmení je 16. století kdy se velká část vdaných žen i vdov jmenovaly příjmením manžela a predikátem svého rodu, např. *Zuzana Černínová z Harasova* byla dcerou Jiřího Homuta z *Harasova* a manželkou *Jana Černína z Chudenic* (Beneš, 1962, str. 24).

Příjmení žen jsou tvořena tvarem přechýleným ze jména otce nebo manžela pomocí přípony (Beneš, 1962, str. 23). Přechylování ženských příjmení je uskutečňováno nejčastěji pomocí přípony **-ová**, která má dvě důležité funkce. Jednou z nich je rozlišení pohlaví pojmenovávaného jedince, tou druhou je možnost skloňování ženského příjmení v českém textu. Existuje možnost ponechat příjmení v původním tvaru při skloňování, ale příjmení musí být doplněno o průvodní slovo typu „paní, umělkyně, sportovkyně“ (např. *paní Svoboda*). Při vynechání průvodního slova dochází k nekultivovanosti a zmatečnosti textu (např. *Bartoli hrála s Williams*) (Knappová, 2008, str. 40-41).

V oblasti přechylování se můžeme setkat s případy, kdy ženy považují přechýlenou podobu svého příjmení za jeho zneuctění. Jedná se především o případy, kdy je příjmení cizího původu a v češtině dochází k jeho komolení. Tyto nositelky příjmení s přechýlením nesouhlasí především, je-li v rozporu s dosavadní rodinou zvyklostí, na kterou je vhodné v oblasti přechylování některých typů příjmení přihlížet. Jedná se především o přechylování příjmení cizího původu zakončené příponou **-e**, např. *Poche*, *Brosche*, u nichž jsou možné dvě varianty přechýlení, a to *Pochová*, *Broschová* nebo *Pocheová*, *Broscheová*. V těchto případech si ženy častokrát nechávají nepřechýlenou podobu příjmení. Dále lze nepřechylovat příjmení typu *Brixí*, *Tachecí*, která tak mohou zůstat v podobě přídavného jména měkkého, tj. bez přípony **-ová** (Knappová, 1970, cit. [2019-06-18]).

5. 5. Pravopis příjmení

Proces ustalování příjmení užívaných v české národní společnosti byl dlouhodobý a byl dovršen koncem 18. století vyhlášením oficiální povinnosti mít dědičné příjmení. Příjmení tak mohou zachycovat různá vývojová stadia českého pravopisu, např. příjmení *Zyka*

[Sem zadejte text.]

(ze Zikmund) svědčí o tom, že bylo zapsáno tzv. bratrským pravopisem, v němž se po sykavkách *c*, *z*, *s* psalo *y*. Dále jsou v příjmeních zachycena hláskoslovná stádia vývoje češtiny (např. *Ouředník*) a podoby nářečí (*Večeřa*, *Řeřucha*) (Knappová, 2008, str. 146). Další dochovanou zvláštností pravopisu je uchování rozkolísanosti písařských zvyklostí, zejména u německých úředníků (např. *Štálik* i *Štálík*, dokonce i *Štáhlík*; *Ševců* i *Šefců*) (Moldanová, 2004, str. 25).

Vzhledem k poloze naší země ve středu Evropy se k nám dostala řada příjmení cizího původu pocházející z různých krajů s rozmanitým nářečím, což se odrazilo v modifikaci těchto příjmení v českém prostředí. Většina z nich se po určité době začlenila do českého jazykového systému takovým způsobem, že došlo k jejich počestění (např. *Schwarz* – *Švarc* – *Švorc*). Je nutné zmínit, že německé příjmení v české rodině nemusí znamenat německý původ rodiny. V období oficiálního ustalování příjmení byla na našem území úřední řečí němčina, bylo tedy běžné, že čeští poddaní byli zapisováni německým pravopisem, ale i to, že česká příjmení apelativního původu byla překládána do němčiny; např. v českém urbáři byli poddaní zapsáni jako *Pekař*, *Krejčí*, *Švec*, v německém již jako *Bäcker*, *Schneider*, *Schuster* (Knappová, 2008, str. 146-147).

V současné době platí pro pravopis příjmení, že musí být psána tak, jak jsou zachycena v rodných dokladech, a to bez ohledu na současnou pravopisnou normu (Moldanová, 2004, str. 25). Není-li občan spokojen s pravopisnou podobou svého příjmení, může v souladu se zákonem požádat o její změnu. Jedná se především o případy, kdy se pravopisná podoba příjmení odchyluje od obvyklé podoby jeho obecného protějšku (např. *syrovátka* x *Sirovátka*), příjmení je v rozporu s českou podobou výslovnostní (*Nemec* – *Němec*), příjmení se odlišuje od výchozí české podoby (*Katzer* – *Kačer*). V souladu se zákonem lze měnit pouze aktivně užívaná příjmení, není tak možné měnit např. příjmení ženy, které užívala před sňatkem zapsané v rodném listě (Knappová, 2008, str. 148).

Změna jména a příjmení je v České republice řízena zákonem č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Doplňujícími zákony a předpisy týkající se této problematiky jsou:

- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 500/2004 Sb., o správním řízení, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů (mvcr, [cit. 2014-05-18]).

6. Příjmení na Dačicku

6.1. Zpracování dat

Jak bylo již výše zmíněno, materiál potřebný k analýze příjmení byl získán z webových stránek *Příjmení* (Prijmeni, ©2019) a dále z webu *Kde jsme* (Kde jsme, ©2019), který byl doplněn o některá příjmení získaná ze Zlatých stránek. Zpracování dat proběhlo v programu Microsoft Excel, v němž došlo k roztrídění mužských a ženských příjmení, ke kterým byla přiřazena četnost výskytu, jež byla zjištěna pomocí webu *Kde jsme* (Kde jsme, ©2019). Na základě zjištění četnosti výskytu byla vybrána nejčastěji užívaná příjmení v oblasti Dačicka. V průběhu získávání dat byl zjištěn výskyt několika výjimečných příjmení, která se vyskytují pouze ve zkoumané oblasti. Vzhledem k tomuto zjištění bylo vybráno šest unikátních příjmení, které jsme též podrobili výzkumu.

Při rozboru onomastického materiálu jsme pracovali se seznamem 60 nejfrekventovanějšími příjmeními. Pro výčet uvádíme pouze příjmení bez přechýlené varianty: *Novák, Dvořák, Svoboda, Havlík, Doležal, Kadlec, Novotný, Procházka, Kučera, Marek, Tůma, Stejskal, Němec, Habr, Pokorný, Bastl, Lojka, Straka, Čurda, Čech, Švec, Lovětínský, Příbyl, Musil, Šimánek, Kubeš, Pecha, Dohnal, Štěřba, Tesař, Dušek, Mátl, Štěpán, Karpíšek, Janák, Šindelář, Bartoň, Krejčí, Jakubec, Nosek, Karásek, Tříletý, Čermák, Plachý, Matoušek, Navrátil, Březina, Pospíchal, Kolman, Koutný, Bureš, Staněk, Bárta, Fabeš, Cvrček, Šeda, Samek, Zabloudil, Urbanec, Kolář, Veselý*. Dále bylo podrobena výzkumu 6 unikátních příjmení: *Bajgl, Waszniowski, Kepeň, Distel, Wilczák a Szepeši*.

Zmiňovaná příjmení jsou řazena sestupně podle závislosti na počtu nositelů. Každé analyzované příjmení má uvedeno variantu přechýlenou i nepřechýlenou, celkové pořadí v rámci oblasti a genderově rozdělený počet nositelů.

Systém zařazování jednotlivých příjmení ke kategoriím původu se zakládal na prostudované publikaci *Naše a cizí příjmení v současné češtině* (Knappová, 2008). Některé kategorie nejsou v našem případě zcela zastoupené, naopak některé jsou vzájemně propustné, a proto není výjimkou, že jedno příjmení je zařazeno do více kategorií.

Co se týče zmiňovaných motivací zkoumaných příjmení, nemusí se jednat o konečný či jediný způsob. Analyzovaná příjmení mohla být motivována i jinými událostmi, souvislostmi či humornými situacemi, než o kterých dnes uvažujeme. Vzhledem

[Sem zadejte text.]

k neohraničenosti etymologického významu můžeme výklad příjmení brát jako pravděpodobný, který nemusí odrážet zkušenost našich předků.

Kategorie, podle nichž jsou zařazována příjmení:

- příjmení z osobních jmen
- příjmení podle řemesla, zaměstnání či oblíbených činností
- příjmení z názvů živočichů
- příjmení z názvů rostlin
- příjmení podle duševních a tělesných vlastností
- příjmení podle novosti v kolektivu či místě
- příjmení ze jmen místních, národních a obyvatelských
- příjmení podle polohy, druhu či charakteru bydliště
- příjmení podle domovního znamení
- příjmení podle stavu a sociálního rozvrstvení
- příjmení z apelativ
- příjmení ze slovesných pojmenování a dějů
- příjmení ze slov cizího původu.

Pro třetinu zkoumaných příjmení se stalo motivací *osobní jméno*. Do takto motivované kategorie spadá 23 příjmení z našeho vzorku: *Bartoň, Bárta, Bastl, Bureš, Dušek, Fabeš, Havlík, Jakubec, Janák, Karásek, Karpíšek, Kolman, Kubeš, Matoušek, Marek, Pecha, Příbyl, Samek, Staněk, Šimánek, Štěpán, Tůma, Urbanec*. Vzhledem ke skutečnosti, že dědičnost příjmení byla na našem území uzákoněna až v roce 1780 (Moldanová, 2004, str. 9), dalo se předpokládat, že nevíce zastoupenou kategorií bude právě ta, která je motivovaná osobními jmény. Ta byla do zmiňovaného roku jedním z mála možných identifikačních prostředků osob.

Druhou nejpočetněji zastoupenou kategorií se stala ta, jejíž motivace vychází z *názvů řemesel, zaměstnání či oblíbených činností*. Příslušnost k této kategorii je patrná již na první pohled (kromě *Nováka*). Nositelé těchto příjmení se stali svou prací tak známí, že jim sousedé začali názvem jejich práce přezdívat. K této skupině jsme zařadili: *Bajgl, Kadlec, Kolář, Kolman, Krejčí, Novák, Šindelář, Švec, Tesař*.

Další skupinou jsou příjmení motivovaná *duševními a tělesnými vlastnostmi*. Ze zkoumaného vzorku jsme do této kategorie zařadili příjmení: *Čermák, Kubeš, Kučera, Nosek, Pokorný, Stejskal, Straka, Šeda, Švec, Tříletý, Veselý*.

[Sem zadejte text.]

Skupina, která se pyšní též hojným zastoupením, je ta, jež je motivovaná *slovesným pojmenováním dějů*. Do této kategorie ze zkoumaného vzorku patří: *Dohnal, Doležal, Navrátil, Zabloudil, Musil, Příbyl, Stejskal*.

Knappová řadí do systému kategorií i skupinu příjmení *motivovaných polohou, druhem či charakterem obydlí*. Tato motivace souvisí s druhem a charakterem místa, ze kterého daný člověk pocházel. K této skupině jsme přiřadili následující příjmení: *Březina, Habr, Koutný*.

Další skupina, která využívá místní orientace je *ze jmen národních a obyvatelských*. Jedná se o skupinu, která původně označovala nově příchozího člověka podle oblasti, ze které přišel (Knappová, 2008, str. 24). Z analyzovaného vzorku se jedná o příjmení: *Březina, Čech, Habr, Koutný, Lovětínský, Němec, Szepesi, Šeda, Veselí*.

Příjmení vznikající s příchodem nového obyvatele, která však souvisela pouze s jeho výskytem v místě a neodkazovala na místo jeho původu, patří do kategorie příjmení *podle novosti v kolektivu či místě*. Mezi tato příjmení můžeme zařadit: *Novák, Novotný, Příbyl*.

Kategorie příjmení vzniklých na základě *domovního znamení*, jehož obyvatel byl ostatními oslovován díky tomuto znaku, obsahuje: *Kučera, Straka*.

Příjmení motivované *názvy rostlin* daly vzniknout samostatné kategorii, která v případě našeho analyzovaného vzorku čítá celkem 3 příjmení: *Březina, Habr* a *Distel*. Podobně motivovanou kategorií se stala ta, jejíž motivace vychází z *názevů zvířat*. Patří do ní: *Čermák, Karásek, Straka, Wilczák*.

Mezi početnou kategorií, vzhledem k našemu zkoumanému materiálu, se řadí ta, jejíž motivace se odvíjí od *apelativ*, tj. jmen obecného významu. Můžeme sem přiřadit příjmení: *Bajgl, Březina, Čech, Dušek, Karásek, Kepeň, Koutný, Kubeš, Kučera, Lojka, Lovětínský, Pokorný, Straka, Štěrbá*.

Další kategorie, do níž spadá několik příjmení z oblasti Dačic, jež analyzujeme, je motivovaná *stavem a sociálním rozvrstvením*. Tato skupina patří mezi ty méně zastoupené a patří do ní: *Dvořák, Svoboda, Tříletý* a *Waszniovski*

Poslední kategorií, která je motivovaná *slovy cizího původu*, zařazujeme především kvůli výskytu několika příjmení v našem analyzovaném vzorku. Stalo se pro nás překvapením zjištění, že ač jsou Dačice a jejich okolí příhraniční oblastí, která v minulém století spadala do oblasti Sudet, jedná se o málo zastoupenou kategorii naší analýzy. Patří do ní zejména příjmení vyskytující se pouze v oblasti Dačic: *Bajgl, Distel Szepesi, Wilczák, Waszniovski*.

6.2. Statistické údaje

V oblasti Dačicka se nejčastěji užívaným příjmením stalo příjmení, které je typické svým nejčastějším výskytem v rámci celé České republiky a je jím jednoznačně *Novák*. Toto příjmení se vyskytovalo u 392 nositelů, z nichž bylo 187 žen a 205 mužů. Za tímto příjmením následovalo další často se umisťující na předních příčkách republikového žebříčku, kterým je *Dvořák*, jehož nositelé se na Dačicku vyskytují v celkovém počtu 259 nositelů, z nichž se jedná o 126 žen a 133 mužů. Třetí příčku nejvyskytovanějšího příjmení zkoumané oblasti obsadilo příjmení *Svoboda* s celkovým počtem 179 nositelů, z toho 82 žen a 97 mužů.

V rámci zpracovávání dat nedošlo k zaznamenání žádného příjmení, jehož nositelka by se pyšnila nepřechýlenou variantou. Databáze příjmení též neodhalila žádnou ženu, která by ke svému dívčímu jménu připojila i manželovo a stala by se tak nositelkou dvou příjmení.

6.3. Analýza příjmení

Novák/Nováková

Pořadí: 1.; četnost výskytu: 205 mužů a 187 žen

Příjmení s největší zastoupením v České republice. Motivem vzniku příjmení Novák se stal pozdní příchod předků Nováků do již dříve osídlené lokality. Nejednalo se tedy o starousedlíky či zakladatele osady, ale o nově příchozí obyvatele, na které se původní obyvatelé dívali nedůvěřivě. Novákem nebyli nazýváni pouze nově příchozí, ale i lidé obrácení na novou víru, švec dělající výhradně nové boty či krejčí pracující výhradně s novými látkami. Toto příjmení rovněž bylo synonymem pro pokrokaře či člověka chytajícího se nových poznatků, které se snaží uplatnit (Mates, 2002, str. 184-186).

Moldanová uvádí, že z příjmení Novák vznikly nejrůznější odvozeniny, např. Nováček (označení pro Nováka drobné postavy, či osoba brána jako začátečník), Nováček, Nowak (Moldanová, 2004, str. 128).

Knappová řadí toto příjmení do kategorie příjmení motivovaných polohou, druhem a charakterem bydliště a jeho lokalizací v terénu či novostí obyvatel v místě (Knappová, 2008, str. 25).

[Sem zadejte text.]

Dvořák/Dvořáková

Pořadí: 2.; četnost výskytu: 133 mužů a 126 žen

Příjmení Dvořák je 4. nejrozšířenější příjmení v České republice. Jednou z motivací vzniku tohoto příjmení bylo pojmenování člověka, který byl osvobozený od závazků ke šlechtě s výjimkou samotného krále. Dvořáci nepatřili mezi šlechtice, jednalo se o sedláky, majitele, nájemce svobodného dvora (= velkého statku).

Dvořáky byli také nazýváni lidé pracující na hospodářském dvoru. Jednalo se též o lidi pohybující se u dvora šlechtického či královského pracující jako služebníci vyššího i nižšího řádu. V tomto případě je příjmení Dvořák synonymem pro „dvořana.“ Příjmení Dvořák bylo taktéž označením pro člověka uctivého (Mates, 2002, str. 59-60).

Moldanová uvádí další možné podoby příjmení Dvořák, kterými jsou např. Dvořáček, Dvořan (Moldanová, 2004, str. 46).

Svoboda/Svobodová

Pořadí: 3.; četnost výskytu: 97 mužů a 82 žen

Příjmení Svoboda je v rámci České republiky 2. nejrozšířenější příjmení (Moldanová, 2004, str. 178). Na základě třídění podle Knappové patří příjmení Svoboda do skupiny příjmení vzniklých z názvů řemesel, zaměstnání a činností člověka (Knappová, 2008, str. 27).

Původním obsahem slova svoboda byl *sviij pán*. Vzhledem k minulosti, bylo příjmení Svoboda vázáno k svobodné selské živnosti, tedy k nepoddaným sedlákům. Svobodou mohl být dříve nazýván také ten, kdo se přistěhoval ze vsi, která měla slovo *svoboda* ve svém názvu. V Dalimilově kronice má slovo *svoboda* další význam, kterým je *hrdina* (Mates, 2002, str. 239-241).

Havlík/Havlíková

Pořadí: 4.; četnost výskytu: 81 mužů a 74 žen

Původ příjmení Havlík nalezneme u osobního jména Havel, které dalo vzniknout další příjmení, např. Havel, Havelka, Havlásek, Havlata, Havlen, Havlický, Havlíček, Havlička, Havlín, Havlínek, Havliš, Havlovec, Havlů a Havlůj (Moldanová, 2004, str. 61).

[Sem zadejte text.]

Podle Knappové spadá příjmení Havlík do kategorie onym vzniklých z osobních jmen, v tomto případě jmen latinských (Knappová, 2008, str. 19). Původní podoba osobního jména Havel je latinsky Gallus, které označuje obyvatele Gálie, tedy Gala. Přeměna původního latinského jména Gallus na českého Havla proběhla na našem území v 1. polovině 13. století, kdy došlo ke změně hlásky „g“ za „h“ a tvrdé -ll- bylo obměněno na -vl-. Kvůli snadnější výslovnosti bylo v 1. pádě tohoto jména vsunuto tzv. epentetické (vkladné) -e- mezi zmiňované „h“ a -vl-. Nejstarším známým nositelem jména Havel je irský mnich Gallus (sv. Havel), který se narodil roku 646 n. l. a založil klášter sv. Havla u Bodamského jezera ve Švýcarsku (Mates, 2002, str. 72-75).

Doležal/Doležalová

Pořadí: 5.; četnost výskytu: 74 mužů a 64 žen

Jedno z nejužívanějších českých příjmení Doležal vzniklé z tvaru přičestí minulého činného slovesa *doležat* či *doležet*, které vystihovalo činnost líného člověka. Příjmení Doležal tak bylo především přezdívkou lenochů (Moldanová, 2004, str. 43). Toto označení pro „lenocha“ pochází z moravského kraje, kde nedošlo ke změně přehlásky z -a- v -e-, a sloveso *doležat* či *doležet* mělo význam „poležet si“, „vyležet se.“ Mates dodává, že slovo *doležet* bylo zhruba před 200 let výrazem pro *uležení* či *dojití* v souvislosti s vařením (Mates, 2002, str. 54-55).

Knappová toto příjmení řadí do kategorie motivované tvary přičestí minulého (Knappová, 2008, str. 30). Moldanová uvádí další možné varianty tohoto příjmení, které se vyskytují v českém prostředí, např. Doležálek, Doležalík, Doležel, Doleželík, Doležilek (Moldanová, 2004, str. 43).

Kadlec/Kadlecová

Pořadí: 6.; četnost výskytu: 58 mužů a 69 žen

Slovník spisovného jazyka českého (SSJC, 2011, cit. [2019-06-18]) i Staročeský slovník (ESSČ, 2006–2019, cit. [2019-06-18]) vysvětluje výraz *tkadlec* tak, že se jedná o člověka zabývajícího se tkaním, tedy výrobou látky.

[Sem zadejte text.]

Příjmení Kadlec se řadí do kategorie jmen odvozených z názvů řemesel, zaměstnání a činností člověka (Knappová, 2008, str. 27). Tvar Kadlec je nespisovnou formou původního slova *tkadlec*. Vzhledem ke složitosti vyslovování počátečního „T“ došlo ke zjednodušení výslovnosti na pouhý tvar *kadlec*. Mates uvádí, že příjmení Kadlec se nutně nemuselo vázat k člověku, který tkal látky. Stará čeština tohoto výrazu užívala i při označení člověka potulného s nepříliš dobrou pověstí (Mates, 2002, str. 112-113).

Dalšími variantami tohoto příjmení jsou, např. Kadlc, Kadlčák, Kadlček, Kadleček (Moldanová, 2004, str. 79).

Novotný/Novotná

Pořadí: 7.; četnost výskytu: 61 mužů a 57 žen

Třetím nejčastěji užívaným příjmením v České republice je příjmení Novotný, které vzniklo z přídavného jména *novotný* = *nový* (Moldanová, 2004, str. 128).

Staročeský slovník vysvětluje výraz *novotný* jako něco nového, nově se vyskytujícího, existujícího krátkou dobu (ve smyslu mladý), něco odlišného od dřívějšího, nově příchozího či obrácení pohana na židovskou víru (StčS, 1968-2008, cit. [2019-06-18]). Vzhledem k této skutečnosti Mates uvádí, že příjmení Novák a Novotný jsou totožné (Mates, 2002, str. 186-187).

Procházka/Procházková

Pořadí: 8.; četnost výskytu: 55 mužů a 60 žen

Apelativum *procházka* v přeneseném slova smyslu znamenalo v dřívějších dobách řezníka procházejícího vesnicemi za účelem nákupu dobytka. Dále byli tímto apelativem označováni tovaryšové vracející se z cest po cizích zemích, kde sbírali zkušenosti pro své řemeslo (Moldanová, 2004, str. 148). *Procházkou* byl také označován ten, kdo utekl z panství (Mates, 2002, str. 203). Knappová (2008, str. 27) toto příjmení řadí do kategorie motivované sociálním rozvrstvením a společenskými poměry.

[Sem zadejte text.]

Kučera/Kučerová

Pořadí: 9.; četnost výskytu: 60 mužů a 58 žen

Jedná se o příjmení patřící podle Knappové do kategorie příjmení vzniklých na základě fyzických vlastností, vzhledu a nápadných částí těla nebo do kategorie názvů obyvatelských (Knappová, 2008, str. 25-26). Člověk zvaný Kučera se mohl přistěhovat ze vsi zvané Kučerov či Kučíř. Většina současných Kučerů však nejspíše zdělila své příjmení podle předka s nápadně kudrnatými (kučeravými) vlasy, neboť před několika sty lety měli Slované spíše rovné vlasy a kučeravost byla nepřehlédnutelnou výjimkou.

Další možností získání tohoto příjmení bylo bydliště dané osoby, která mohla žít v době s domovním znamením, např. *U kučeravé hlavy* (Mates, 2002, str. 147-148).

Marek/Marková

Pořadí: 10.; četnost výskytu 53 mužů a 53 žen

Jak napovídá samotná podoba, jedná se o příjmení vzniklé z osobního jména Marek. Jméno Marek má svůj původ v latinské podobě osobního jména Marcus, nebo bývá odvozováno od jména mýtického boha války Marta (Knappová, 1985, str. 131).

Mates uvádí významné nositele tohoto jména, kterým byl např. svatý Marek Křižin, umučený na Slovensku Maďary (Mates, 2002, str. 162-163).

Tůma/Tůmová

Pořadí: 11.; četnost výskytu: 48 mužů a 52 žen

Příjmení Tůma, i když to není na první pohled znát, vzniklo odvozením od křestního jména Tomáš, které má svůj původ v aramejštině, konkrétně ve slově *téomá*. Ve všech svých podobách je tomuto jménu přiřazován význam *dvojče* či *blíženec* (Knappová, 1985, str. 175). Tvar Tůma vznikl pravděpodobně ze zkrácené podoby *Tóma* (Mates, 2002, str. 265-267).

[Sem zadejte text.]

Stejskal/Stejskalová

Pořadí: 12.; četnost výskytu: 47 mužů a 48 žen

Příjmení patřící do kategorie příjmení vzniklých z označení dějů, konkrétně z přičestí minulého slovesa *stejskat*, ve kterém došlo k diftongizaci *y > ej* (Moldanová, 2004, str. 175). Mates uvádí další možnost zařazení, a to do kategorie příjmení motivovaných duševními vlastnostmi, neboť Stejskalem byl označován člověk, který si neustále na něco stěžoval, naříkal. Nejednalo se tedy o člověka, kterému by se po něčem či někom stýskal (Mates, 2002, str. 233-234).

Němec/Němcová

Pořadí: 13.; četnost výskytu: 46 mužů a 48 žen

Němec je 10. nejčastějším příjmením v České republice, které existuje v mnoha různých ekvivalentech, např. Němcovský, Němčák, Němeček, Němčický, Němeček (Moldanová, 2004, str. 125). Původní staročeský výraz *němec* sloužil pro označení němého člověka (SSS, 1947, cit. [2019-06-18]).

Podle Knappové (2008, str. 24) se příjmení Němec řadí do kategorie vzniklých ze jmen národů, proto mnoho současných Němců má svá jména díky tomu, že jejich předkové byli skutečně Němci, kteří se přistěhovali na naše území. Dalším důvodem pro pojmenování někoho Němcem bylo jeho vychvalování či kritizování všeho, co se nějakým způsobem pojilo s národem Němců.

Jako Němce Slované v 5. století také označili lidi, jejichž jazyk byl pro ně nesrozumitelný a považovali jej za pouhé mumlání připomínající zvuky, jež vydávali hluchoněmí lidé (Mates, 2002, str. 179-180).

Habr/Habrová

Pořadí: 14.; četnost výskytu: 51 mužů a 41 žen

Nejnápadnějším významovým motivem příjmení Habr je přímé odkazování ke stejnojmennému stromu – habr (Moldanová, 2004, str. 58). Patří mezi naše původní nejtvrďší listnaté dřeviny, které se dříve užívali k výrobě násad, háčkových hřidel, ozubených mlýnských kol či hudebních nástrojů (Nase stromy, 2017, cit. [2019-06-20]).

[Sem zadejte text.]

Jiná motivace může být spojena s místním jménem. Habrem mohl být tedy nazýván člověk, který se přistěhoval ze vsi Habrov, Habrová či Habrovany. Příjmení Habr se vyskytuje v České republice v několika různých ekvivalentech, např. Habrovec, Habřina, Habřinský (Moldanová, 2004, str. 58).

Pokorný/Pokorná

Pořadí: 15.; četnost výskytu: 46 mužů a 41 žen

Příjmení Pokorný se řadí mezi jedno z nejčastěji užívaných v České republice, patří tak na 11. místo v žebříčku nejužívanějších příjmení. Motivací vzniku tohoto příjmení se stalo přídavné jméno *pokorný* (Moldanová, 2004, str. 145). Knappová toto příjmení řadí do kategorie odvozené z duševních vlastností a sklonů (Knappová, 2008, str. 26).

Příjmení Pokorný může být chápáno několika způsoby, z nichž jedním z nich je pravý smysl tohoto přídavného jména – trpělivý, skromný, snášející příkoří. Můžeme se však na toto příjmení dívat i s určitou ironií, v tom případě by byl Pokorný člověkem rebelujícím a pobuřujícím. Pokorným mohl být však označen i převychovaný rebel, který zkrotnul. (Mates, 2002, str. 197-198).

Pokorou byl též nazýván staročeský obřad označující způsob vykoupení při spáchání těžkého zločinu, kterým byla vražda. Vrah tímto činem upokojil pozůstalé a nemusel se dále obávat jejich pomsty (Mates, 2002, str. 198).

Vzhledem k tomu, že dříve *spojení chodit* v pokoře znamenalo nosit smutek, mohl své příjmení Pokorný nabýt po smrti jednoho z příslušníků rodiny (Mates, 2002, str. 198).

Bastl/Bastlová

Pořadí: 16.; četnost výskytu: 45 mužů a 42 žen

Domácí podoba osobního jména Sebastián (v češtině také jako Šebestián či Šebastián) dala za vznik českému příjmení Bastl. Původ jména Sebastián má své kořeny v řečtině, v níž vychází ze slova „sebastský“, které označuje obyvatele města Sebasty. Původní význam tohoto jména je *vznešený* či *ctihodný* (Knappová, 1985, str. 162).

[Sem zadejte text.]

Příjmení Bastl se vyskytuje i v Německu, a to ve své zdrobnělé nářeční podobě ve formě *Postl* (Moldanová, 2004, str. 146).

Lojka/Lojková

Pořadí: 17.; četnost výskytu: 47 mužů a 34 žen

Příjmení Lojka patří mezi ekvivalenty příjmení Lojek. Motivací vzniku tohoto příjmení byla zdrobnělina apelativa *lůj* (tuk dobytka). Lojkou či Lojkem byl přezdíván člověk, který se zabýval výrobou svící z tuku dobytka. Příjmení Lojka mohl obdržet i člověk, který vyčníval z davu díky své bledé tváři a značné obezitě (Moldanová, 2004, str. 107).

Další možností původu příjmení Lojka je osobní jméno germánského původu *Ludovicus*, které znamená *slavný bojovník* či *proslavený v boji* (Knappová, 1985, str. 129).

Straka/Straková

Pořadí: 18.; četnost výskytu: 45 mužů a 30 žen

První konotace s příjmením Straka je jistě ta ptačí – straka je druh krkavcovitého pěvce o velikosti menší než holub, jenž má dlouhý stupňovitý ocas a výrazné černobílé zbarvení. Pro tohoto pěvce je charakteristické hlasité štěbetání se skřehotavými zvuky (Dungel a Hudec, 2001, str. 214). Jako Straka tak mohl být nazýván někdo, kdo měl nehezky skřehotavý hlas podobající se tomu stračímu. Je-li pravdou, že straka je pták nenechavý a rád si usurpuje blyštivé předměty, mohla být tato charakterová vlastnost motivací pro pojmenování někoho Strakou (Mates, 2002, str. 235).

Další motivace mohla být spojena se zálibou člověka v chování a cvičení strak. Straka mohl být mezi lidmi známý tím, že se svou zálibou pyšnil a rád své cvičené pěvce předváděl okolí. Vzhledem k pestrému zbarvení strak není vyloučen ani další důvod k pojmenování člověka Strakou, jenž se s oblibou oblékal do nezvykle pestrobarevných oděvů. Strakou mohl být rovněž oslovován člověk chovající strakatá domácí zvířata, mezi něž patří především strakaté krávy či koně (Mates, 2002, str. 234-235).

[Sem zadejte text.]

Moldanová uvádí jako další možnou souvislost příjmení Straka s domovním znamením. Strakou byt tedy nazýván ten, kdo pocházel či bydlel v domě se strakou ve znaku, nacházejícím se na průčelí budovy (Moldanová, 2004, str. 176).

Čurda/Čurdová

Pořadí: 19.; četnost výskytu: 38 mužů a 37 žen

Příjmení Čurda bylo pravděpodobně odvozeno od slovesa *čurít se* (Moldanová, 2004, str. 41). Slovník staré češtiny vysvětluje sloveso *čuriti se* jako nářeční výraz ve významu na někoho se šklebit či se někomu pošklebovat. Jedná se o grimasu vyjadřující pohrdání a posměch (ESSČ, 2006–2019, cit. [2019-06-20]).

Čech/Čechová

Pořadí: 20.; četnost výskytu: 32 mužů a 40 žen

Knappová (2008, str. 24), Mates (2002, str. 40) i Moldanová (2004, str. 39) se shodují na motivaci pro příjmení Čech, která vzešla ze jmen národů, zemí a krajů. Důvodem vzniku tohoto příjmení může být i odvození z osobního jména Čechoslav ve významu *slavný Čech* (Moldanová, 2004, str. 39).

Příjmení Čech dostávali v minulosti lidé patřící k našemu národu, kteří se aktuálně nacházeli v cizině, a tímto způsobem byl specifikován jejich původ. Nemuselo se vždy jednat pouze o cizinu, Čechem byl nazýván i člověk působící na Moravě či v oblasti Čech obývané převážně německými obyvateli (Mates, 2002, str. 40).

Současné názory na původ příjmení Čech tvrdí, že souvisí s kořenem „*čel-*“ nacházejícím se ve slovech *čeled'* a *člověk* (rusky *čelověk*), čímž dojdeme k významu „*naši lidé*“, „*našinci*“. Z toho vyplývá, že Čechem nemusel být nazýván pouze cizinec, ale i „*našinec*“ (Mates, 2002, str. 40).

Švec/Švecová

Pořadí: 21.; četnost výskytu: 37 mužů a 34 žen

Příjmení Švec podle Knappová (2008, str. 27), Mates (2002, str. 258-260) i Moldanová (2004, str. 193) vychází z názvů řemesel a zaměstnání. Předkové dnešních Šveců či Ševčíků

[Sem zadejte text.]

získali svá příjmení na základě obuvnického řemesla, které vykonávali, ale nevedli si v něm příliš dobře. Řemeslníci ze stejného oboru šijící výhradně nové a kvalitní boty nosili příjmení *Novák*. Nositel příjmení Švec však nemusel být povoláním švec, nýbrž stačilo vykazovat vlastnost typickou pro toto řemeslo – zbrkllost, vzteklost, umíněnost, potrhlost. Důvodem pro označení někoho Švecem mohlo být rovněž dodržování staré ševcovské tradice tzv. *modrého pondělí*, které znamenalo *nepracovní pondělí* (Mates, 2002, str. 259).

Přezdívku švec si rovněž vysloužil zástupce podvodní říše – *ježdík*. Tato ryba svým rychlým lomeným pohybem a hřbetní ploutví připomínající hroty ševcovského šídla našim předkům evokoval rozčileného ševce. Rovněž se ve Středočeském kraji vžilo označení švec pro pruh nezorané půdy mezi brázdami, nebo pro houbu s oficiálním jménem *hřib strakoš*. Z toho vyplývá, že Švecem mohl být označován člověk vlastníci půdu s nezoraným pruhem nebo člověk milující hřiba strakoše (Mates, 2002, str. 259-260).

Lovětínský/Lovětínská

Pořadí: 22.; četnost výskytu: 33 mužů a 37 žen

Nositel příjmení Lovětínský mohl své antroponymium získat na základě místa, ze kterého pocházel – Lovětín (Moldanová, 2004, str. 108). Zmiňovaná obec se nachází v Jižních Čechách, konkrétně 8 km od Jindřichova Hradce (MJC, 2011, cit. [2019-06-21]).

Moldanová uvádí další možnou motivaci příjmení Lovětínským, kterou by mohlo být apelativum *lov* či *lovec*. Není vyloučena ani motivace osobními jmény Častolov, Budilov či Ostrolov, které daly vzniknout i dalším příjmením, např. Loveček, Lovecký, Lovětínský (Moldanová, 2004, str. 108).

Příbyl/Příbylová

Pořadí: 23.; četnost výskytu: 37 mužů a 32 žen

Ve výkladu příjmení Příbyl se shoduje Moldanová (2004, str. 149) i Mates (2002, str. 206). Oba autoři vidí hlavní motivaci příjmení Příbyl ve starém českém osobním jméně Příbyslav s významem „*ten komu přibylo slávy*“ (Mates, 2002, str. 206 a Moldanová, 2004, str. 149). Motivací tohoto příjmení se mohla stát i osada Příbylov, která svůj název obdržela

[Sem zadejte text.]

poté, co roku 1807 „přibyla“ k městu Skuteč. Přibylem se tak stal člověk pocházející z této osady (Mates, 2002, str. 206).

Jednou z dalších motivací tohoto příjmení mohla být záměna $i > y$ v antroponymu Přibil, která vychází z tvaru slovesa *přibítí* v přičestí minulém činném, a to ve významu někoho vybít či někomu nabít (Moldanová, 2004, str. 149).

Přibylem mohl být nazýván člověk nový v kolektivu, do něhož tzv. *přibyl*. Spojitost můžeme hledat i v činnosti, kterou Přibyl vykonával. Mohlo se jednat o přibítí někoho ve významu někoho zbit. Případně byl nositel příjmení Přibyl nešika, který něco špatně spojil (přibil) pomocí hřebíků (Mates, 2002, str. 206).

Musil/Musilová

Pořadí: 24.; četnost výskytu: 35 mužů a 34 žen

Příjmení Musil má svůj původ ve tvaru slovesa v minulém čase činném – *musil*. Ve staré češtině bylo toto sloveso užíváno spíše ve smyslu *nutit*. Musilem tak mohl být nazýván člověk, který sám něco musel nebo ten, kdo někoho do něčeho nutil. Převážná část nositelů tohoto příjmení pochází z Moravy, pro kterou je typičtější užívání slovesných jmen (Mates, 2002, str. 177).

Šimánek/Šimánková

Pořadí: 25.; četnost výskytu: 31 mužů a 37 žen

Příjmení Šimánek je hypokoristickou podobou křestního jména *Šimon* (Moldanová, 2004, str. 183). Podle Knappové jméno Šimon pochází z hebrejského *Šimhón* znamenající „slyšící, naslouchající“ (Knappová, 1985, str. 170).

Kubeš/Kubešová

Pořadí: 26.; četnost výskytu: 34 mužů a 33 žen

Základem pro vytvoření antroponyma Kubeš se stalo osobní jméno *Jakub*. Původ tohoto křestního jména tkví v hebrejském jméně *Jahaqóbh*, které znamená „druhorozený“

[Sem zadejte text.]

(Moldanová, 2004, str. 98). Mates dodává, že ve Starém zákoně je Jákobem nazván druhorozené dítě z dvojčat (Mates, 2002, str. 147).

Apelativum *kuba* bývá využíváno ve smyslu, kdy někoho chceme označit za *hlupáka* či *nemotoru*. V 19. století měl výraz *kubík* opačný význam, kterým byl *pašák*. Užíval se tedy pro někoho, kdo v něčem vynikal nebo byl dobrým člověkem (Mates, 2002, str. 146).

Křestní jméno Jakub dalo vzniknout celé řadě příjmení, mezi něž patří, např. Jakoubek, Jakubal, Jakubec, Kubík, Koubík, Kubát, Kubelík, Kubíček, Kubička (Moldanová, 2004, str. 98).

Pecha/Pechová

Pořadí: 27.; četnost výskytu: 38 mužů a 28 žen

Příjmení Pecha patří mezi antroponyma odvozená z osobních jmen, v tomto případě se jedná o jméno Petr (Moldanová, 2004, str. 137 a Knappová, 2008, str. 19). Původ tohoto křestního jména tkví v řeckém apelativu *petros* znamenající „*skála, skálopevný*“ (Knappová, 1985, str. 149). První známá zmínka o existenci jména Pecha pochází z roku 1381, která je doložena zápisem „*Petrus dictus Pecha*“ (Moldanová, 2004, str. 137).

Moldanová dále uvádí možnost motivace příjmení Pecha zakládající se na německé složenině *Pechhans*, která v překladu znamená „*Honza smolař*“. Pechou mohl být nazýván člověk, který byl svým okolím považován za smolaře (Moldanová, 2004, str. 137).

Dohnal/Dohnalová

Pořadí: 28.; četnost výskytu: 29 mužů a 36 žen

Základem příjmení Dohnal se stal sloveso ve tvaru přičestí minulého činného – *dohnat* (Mates, 2002, str. 52 a Moldanová, 2004, str. 43).

Dohnalem mohl být označován člověk, kterého dohnaly jeho činy a sousedé ho z tohoto důvodu začali označovat tímto antroponymem. V dřívějších dobách se výraz *dohnat* užíval i ve smyslu „*někoho k něčemu donutit*“, např. pomocí zbraní. Dohnal mohl své příjmení dostat na základě jeho nepřátelské, možná až agresivní povahy (Mates, 2002, str. 52-53).

[Sem zadejte text.]

Předchůdce dnešního Dohnala též mohl vykonávat povolání *dohnatitele*, pro něž se v dnešní době vžilo označení *exekutor* (Mates, 2002, str. 53).

Štěrbá/Štěrbová

Pořadí: 29.; četnost výskytu: 29 mužů a 35 žen

Příjmení Štěrbá pravděpodobně vzniklo na základě apelativa *štěrbina* (Moldanová, 2004, str. 190). Slovník spisovného jazyka českého vysvětluje toto apelativum jako mezeru či skulinu, která se může nacházet ve dveřích, ve zdi či mezi prkny podlahy. Dále se může jednat o štěrbinu nacházející se mezi hlasivkami nebo oční štěrbinu mezi okraji víček. Štěrbinou může být označována i průrva ve skále, lomy a jámy (SSJC, 2011, cit. [2019-06-21]).

Moldanová vysvětluje obecný význam slova *štěrbina* jako mezeru v chrupu. Štěrbou tak mohl být označován člověk s velkými mezerami v chrupu či s chybějícím zubem (Moldanová, 2004, str. 190).

Tesař/Tesařová

Pořadí: 30.; četnost výskytu: 32 mužů a 31 žen

Příjmení Tesař je jedním z antroponym, které bylo motivováno názvy řemesel a zaměstnání svého nositele (Knappová, 2008, str. 27; Mates, 2002, str. 260 a Moldanová, 2004, str. 196). Povolání tesaře vykonávali statní muži, kteří se živili opracováváním dřeva, ze kterého následně stavěli celé domy, střešní krovy či lodní konstrukce (SSJC, 2011, cit. [2019-06-21]).

Dušek/Dušková

Pořadí: 31.; četnost výskytu: 31 mužů a 32 žen

Příjmení Dušek, jak uvádí Knappová (2008, str. 14), Mates (2002, str. 57-58) i Moldanová (2004, str. 46), vzniklo z osobního jména *Duchovslav*. Tímto predestinačním jménem rodiče pojmenovávali své syny s přáním „*At' je duchem slavný!*“ (Mates, 2002, str. 58).

[Sem zadejte text.]

Vzhledem k tomu, že křestní jméno Duchoslav se objevuje v listinách až ze 17. století, kdy se příjmení *Dušek* či *Duchek* dávno užívalo, je tedy zřejmé, že motivaci tohoto příjmení musíme hledat jinde. Jedním z důvodů pro označení někoho Duškem/ Duchkem mohl být křest daného dítěte v období svatodušních svátků – svátků „*sv. duše*“ (Mates, 2002, str. 58).

Možnou motivací příjmení Dušek se mohla stát apelativum „*duch*“ či „*dušě*“. První zmíněné apelativum se ve staročestíně užívalo i ve významu „*dech*“ (Mates, 2002, str. 58). Slovník staré češtiny uvádí jako jeden z významů staročeského slova „*dušě*“ označující duchovní rozměr člověka, který je živým bytostem propůjčován po dobu pozemského života (ESSC, 2006– 2019, cit. [23. 6. 2019]).

Štěpán/Štěpánová

Pořadí: 33.; četnost výskytu: 33 mužů a 27 žen

Knappová (2008, str. 19), Mates (2002, str. 255) i Moldanová (2004, str. 190) se shodují na motivaci příjmení Štěpán, kterou se stalo křestní jméno řeckého původu *Stephanos*, česky *Štěpán*. V přeneseném významu jméno znamená „*ověnčený, věncem korunovaný; vítěz*“ (Knappová, 1985, str. 170).

Karpíšek/Karpíšková

Pořadí: 34.; četnost výskytu: 32 mužů a 28 žen

Původ příjmení Karpíšek nalezneme u osobního jména Karponius či Polykarp (Moldanová, 2004, str. 81-82). Významným nositelem jména Polykarp byl biskup a mučedník Polykarp ze Smyrny, jenž žil ve 2. století (iencyklopedie, 2007, cit. [2019-06-23]).

Další možnou motivací antroponyma Karpíšek mohla být nářeční podoba přídavného jména karpavý = krhavý (Moldanová, 2004, str. 81). Slovník spisovného jazyka českého vysvětluje pojem krhavý jako hlas pávice. Dále uvádí, že krhavé mohou být chorobně slzivé oči či mokvajících oči opilce (SSJC, 2011, cit. [2019-06-23]). Karpíškem tak mohli lidé přezdívat známého vesnického pijana s poškozenými oči.

[Sem zadejte text.]

Mátl/Mátlová

Pořadí: 32.; četnost výskytu: 25 mužů a 35 žen

Motivací pro příjmení Mátl se zřejmě stala osobní jména *Matouš* či *Matěj* (Moldanová, 2004, str. 114). Obě křestní jména vznikla z hebrejského *Mattithjáh*, které znamená „*dar boží*“ (Knappová, 1985, str. 132).

Janák/Janáková

Pořadí: 35.; četnost výskytu: 30 mužů a 29 žen

Příjmení Janák vzniklo z osobního jména *Jan*, k němuž byla připojena česká přípona -*ák* (Moldanová, 2004, str. 75). Česká podoba křestního jména Jan má své kořeny v hebrejštině, konkrétně ve jméně Jochánán s významem „*bůh je milostivý, popř. milostivý dar boží*“ (Knappová, 1985, str. 111). Vzhledem velké popularitě jména Jan, kterou si vybuodovalo během tisícileté české existence, se stalo základem mnoha variant našich příjmení, např. Janoušek, Janeček, Janda. Janák byl tedy pravděpodobně někdo, komu bylo po narození do matričních zápisů zapsáno křestní jméno Jan (Mates, 2002, str. 101).

Staročeský slovník uvádí význam *janáka* jako *jinocha* či *lupiče* (ESSC, 2006-2019, cit [2019-06-23]). Janákem tedy mohl být nazýván člověk známý pro své okolí jako nekalý živel ohrožující své okolí.

Šindelář/Šindelářová

Pořadí: 36.; četnost výskytu: 31 mužů a 27 žen

Pro Šindeláře je zjevná motivace již ze samotného příjmení, která se pojí k řemeslu šindeláře, jež člověk s tímto příjmením pravděpodobně vykonával (Knappová, 2008, str. 27 a Mates, 2002, str. 249). Šindelář se zabýval výrobou střešní krytiny ve tvaru úzkého dřevěného prkénka obdélníkovitého tvaru s vyhloubenou drážkou, která se nazývá *šindel* (ESSC, 2006–2019, cit. [2019-06-23]). Samotné příjmení Šindelář vzniklo z názvu střešní krytiny „*šindel*“, ke kterému byla připojena přípona *-ář*, jež je typická pro řemesla a povolání (Mates, 2002, str. 249).

[Sem zadejte text.]

Moldanová uvádí, že šindelem byl také přezdíván člověk, který svou velmi štíhlou postavou připomínal šindel (Moldanová, 2004, str. 183). Nositel příjmení Šindelář si tak své jméno mohl vysloužit díky svému hubenému vzezření.

Bartoň/Bartoňová

Pořadí: 37.; četnost výskytu: 30 mužů a 28 žen

Motivací příjmení Bartoň se stalo křestní jméno aramejského původu *Bartoloměj*. Příjmení Bartoň konkrétně vzniklo zkrácením jména Bartoloměj, ke kterému byla přidána nepříliš typická česká přípona *-oň* (Mates, 2002, str. 18).

Původní význam křestního jména Bartoloměj je *Tolmajův syn* či *oráč* (Moldanová, 2004, str. 29). Mates uvádí, že výraz *Talmaj* je překládán z hebrejského slova „*talem*“ - *brázda*. Proto jsou možné tři varianty výkladu tohoto jména. Jedním z nich je *syn oráče*, tedy člověka orajícího brázdy. Dále by se mohlo jednat o *syna bohatého rolníka*, vlastníci pozemek s mnoha brázdami. V neposlední řadě se může jednat o *syna bojovníka* s mnoha „brázdami“ (šrámy, vráskami) ve tváři. Nositel příjmení Bartoň však mohl být i mladý člověk, který měl nápadně vrásčitou tvář (Mates, 2002, str. 18).

Krejčí/Krejčová

Pořadí: 38.; četnost výskytu: 19 mužů a 38 žen

Při prvním pohledu na příjmení Krejčí je nám zřejmá motivace, která vychází z názvů povolání, jenž člověk označovaný tímto antroponymem vykonával (Knappová, 2008, str. 27 a Mates, 2002, str. 141). Definice krejčího je jasná, jedná se o člověka šijícího oděvy. Důležité je zmínit, proč právě člověk šijící oděvy se nazýval krejčí. V dřívějších dobách k ustříhnutí potřebného kusu látky neexistovaly nůžky, proto byla látka *krájena*. Člověk živící se krájením látky byl tak označován *krajačem*, ze kterého se později stal krejčí (Mates, 2002, str. 141).

Jakubec/Jakubcová

Pořadí: 39.; četnost výskytu: 32 mužů a 23 žen

Motivačním prvkem pro označení člověka Jakubcem je, stejně jako u Kubeše, osobní jméno hebrejského původu *Jakub*. Možnou motivací se mohla stát také osada zvaná Jakubovice,

[Sem zadejte text.]

Jakubice či Jakubov, ze které pocházel nově přistěhovalý člověk ve vsi a sousedé ho proto přezdívali Jakubcem (Moldanová, 2004, str. 74).

Nosek/Nosková

Pořadí: 40.; četnost výskytu: 30 mužů a 25 žen

Příjmení Nosek spadá do kategorie antroponym odvozených z tělesných a duševních vlastností. Nosem, Nosálem či Noskem byl s ironií našimi předky označován člověk, který přitahoval pozornost okolí tvarem, velikostí nebo barvou nosu, čímž se vymykal normálu (Mates, 2002, str. 182). Podle Moldanové sloužilo označení Nosek pro člověka s velmi malýmnosem. Další motivací mohlo být příjmení Nos, kterého bylo užito ve zdrobnělé podobě (Moldanová, 2004, str. 128).

Motivaci pro příjmení Nosek můžeme hledat také u místního jména Noskov či Nosálov. Starousedlíci tak přistěhovalce pojmenovali na základě jména osady, ze které nový soused přišel (Mates, 2002, str. 183).

Karásek/Karásková

Pořadí: 41.; četnost výskytu: 30 mužů a 25 žen

V případě příjmení Karásek můžeme hovořit o dvou možných motivacích vzniku. První z nich je odvození od křestního jména Karel (Moldanová, 2004, str. 81), jenž je německého původu a znamená „*svobodný (nezávislý) muž*“ či „*sedlák*“ (Knappová, 1985, str. 117). Karáskem tedy mohl být označován člověk nevázaný a osvobozený od všeobecně platných nařízení.

Další možností, jak Karásek získal své příjmení, je odvození od jediného příbuzného apelativa *karas*, které slouží jako název pro sladkovodní rybu, jenž je u nás považována za plevelnou a bezvýznamnou. Vzhledem k silné víře našich prapředků v magickou moc jména, pojmenovávali rodiče svá nově narozená dítkaprávě po této bezvýznamné rybě Karas či Karásek, aby se jim dostalo ochrany před zlou mocí (Mates, 2002, str. 115).

Karáskem mohl být přezdíván také nešikovný rybář, který kromě nicotného karase plného malých kostiček, nic neuložil (Mates, 2002, str. 115).

[Sem zadejte text.]

Označení „*karásek*“ se také v dobách našich babiček vžilo pro lahodné dlouhé housky. Karáskem tak mohl být nazván náruživý konzument těchto housek, nebo naopak člověk, který tuto pochutinu vytvářel (Mates, 2002, str. 115).

Tříletý/Tříletá

Pořadí: 42.; četnost výskytu: 27 mužů a 26 žen

Tříletý je příjmením odvozeným od přídavného jména *třetí*, nebo ze základní číslovky *tři*. Číslovka tři dala vzniknout dalším příjmením, mezi které patří, např. Třetina, Třináctý či Třeťák (Moldanová, 2004, str. 201). S velkou pravděpodobností se všechna tato příjmení váží k člověku sloužícímu na hospodářském dvoře, čemuž nasvědčuje samotný výraz *třeťátek*. Tento výraz je ve Slovníku staré češtiny vysvětlován jako obilná dávka rovnající se třetině výnosu (ESSC, 2006–2019, cit. [2019-06-23]). Samotný výraz *třeťák* sloužil pro označení nejmladšího pacholka v hospodářství (Moldanová, 2004, str. 201). Tříletý byl s největší pravděpodobností člověk sloužící u svého pána velmi krátkou dobu, díky čemuž si vysloužil toto oslovení.

Čermák/Čermáková

Pořadí: 43; četnost výskytu

Jedno z nejčastěji užívaných příjmení v České republice, které obsadilo 26. pozici v žebříčku nejčastějších příjmení je Čermák (Moldanová, 2004, str. 39). Podle Knappové (2008, str. 28) patří Čermák do skupiny příjmení vzniklých z názvů živočichů, konkrétně ze jmen ptáků. Lidový název *čermák* slouží pro označení ptáka *rehka zahradní*, pro něhož je typické rychlé poskakování po střeších a neustálé kmitání ocasem oranžové barvy. Hlas tohoto pěvce je zvučný a melodický (Dungel a Hudec, 2001, str. 178). Předkové dnešních Čermáků tak mohli své jméno získat díky svému hezkému hlasu, připomínající hlas *rehka zahradního*. Dalším důvodem pro pojmenování někoho Čermákem se mohla stát jeho neposednost, jež je tolik typická pro malého opeřeného pěvce (Mates, 2002, str. 41).

Podle Matese (2002, str. 41) patří Čermák do kategorie příjmení motivovaných tělesnými a duševními vlastnostmi. Ve staročeštině byl výraz *čermný* užíván pro červenou barvu. Čermákem tak mohl být označen člověk se začervenalou pletí, jež byla typická pro

[Sem zadejte text.]

řezníky. Nositel příjmení Čermák však také mohl trpět onemocněním, kterému se lidově říká „růže“, jež svému nositeli zabarvovala tvář do rudé barvy. Čermákem také sousedé nazývali člověka, který se pyšnil bujnou červenou kšticí (Mates, 2002, str. 41).

Slovník spisovného jazyka českého vysvětluje výraz čermák jako zástupné označení pro čerta či ďábla (SSJC, 2011, cit. [2019-06-23]). Mates (2002, str. 41) uvádí, že se jedná o slovo tabuové, které se nesmělo vyslovit, aby nebyl pekelník přivolán, a proto vznikla slova zástupná, jako jsou např. čermák, čerchmant, čerchman i čechman. Čermák si tak své příjmení mohl vysloužit pro svou pekelnou povahu či jej lidé mohli obviňovat z toho, že se spráhnul s ďáblem.

Plachý/Plachá

Pořadí: 43; četnost výskytu

Plachý patří podle Knappové (2008, str. 26) do kategorie příjmení motivovaných duševními vlastnostmi. Původ tohoto příjmení můžeme hledat u přídavného jména *plachý*, jež nese význam „ostýchavý, nesmělý, uzavřený, samotářský, ale i nespoutaný, divoký, neklidný či poplašený“ (StčS, 1968–2008, cit. [2019-06-23]). Plachý si tak své příjmení vysloužil díky své nesmělé povaze. Plachým též mohl být svými sousedy ironicky označován člověk, který naopak hýřil sebevědomím.

Matoušek/Matoušková

Pořadí: 44.; četnost výskytu: 26 mužů a 26 žen

Původ příjmení Matoušek můžeme hledat u osobního jména hebrejského původu Mattithjáh, jež se do českého prostředí dostalo ve třech podobách – Matouš, Matěj, Matyáš (Mates, 2002, str. 168 a Moldanová, 2004, str. 115). Význam křestního jména Mattithjáh je „*dar boží*“ (Knappová, 1985, str. 132).

Vzhledem k přítomnosti přípony *-ek*, které se tvoří zdvojnásoběním od celých neobměněných jmen (Beneš, 1962, str. 109), mohl být Matoušek synem Matouše, který byl pravděpodobně prvním svého jména ve vsi, a jeho synové byli dále nazýváni deminutivním tvarem samotného jména Matouš.

[Sem zadejte text.]

Navrátil/Navrátilová

Pořadí: 45.; četnost výskytu: 27 mužů a 24 žen

Od slovesného přičestí *navrátit*, jenž se užívá ve významu vrátit zpět či umístit zpět, vzniklo příjmení Navrátil (Mates, 2002, str. 178 a Moldanová, 2004, str. 124).

Navrátilem byl přezdíván člověk, jenž se s vidinou lepšího života rozhodl utéct z panství a zbavit se tak veškerých svých povinností. Vzhledem k těžkostem života uprchlíka, rozhodl se vrátit tam, odkud přišel, načež se ho lidé ze z rodné vsi rozhodli nazývat právě Navrátilem (Mates, 2002, str. 178).

Příjmení Navrátil si vysloužila celá řada exulantů vracejících se zpět do rodné země po bitvě na Bílé hoře (Mates, 2002, str. 178).

Březina/Březinová

Pořadí: 46.; četnost výskytu: 22 mužů a 29 žen

Knappová (2008, str. 25) i Mates (2002, str. 33) řadí příjmení Březina do skupiny antroponym motivovaných polohou bydliště. Apelativum *březina* je označení pro březový les, v jehož blízkosti si lidé rádi budovali svá stavení nebo dokonce celé osady, které byly nazvány Březinou, Březovou či Březím. Březina tak mohl své příjmení získat po své rodné vsi Březina, přistěhoval-li se do vsi nové (Mates, 2002, str. 33).

Březinou byl nazýván také člověk žijící na okraji březového lesa, nebo se jeho chalupa vyskytovala vedle seskupení bříz (Mates, 2002, str. 34).

Pospíchal/Pospíchalová

Pořadí: 47.; četnost výskytu: 27 mužů a 23 žen

Motivací příjmení Pospíchal se stal tvar přičestí minulého činného slovesa – *pospíchat* (Moldanová, 2004, str. 146).

Pospíchal mohl své příjmení získat díky tomu, že byl znám svou nervózní a neposednou povahou, která jej neustále nutila pospíchat. Příjmení Pospíchal si mohl od svých čeledínů

[Sem zadejte text.]

vysloužit i mistr, který burcoval své zaměstnance opakováním „*Pospěšte si, pospěšte si...*“ (Mates, 2002, str. 201-202).

Kolman/Kolmanová

Pořadí: 48.; četnost výskytu: 25 mužů a 25 žen

Motivací pro příjmení Kolman se mohlo stát křestní jméno *Kolmanus*, které má svůj původ v keltštině (Moldanová, 2004, str. 89). Prvním významným nositelem jména Kolmanus byl poutník putující do Jeruzaléma, který byl během své cesty poblíž Vídně zavražděn a později se stal v Rakousku zemským patronem (Beneš, 1998, str. 104).

Moldanová (2002, str. 89) uvádí, že české příjmení Kolman může mít své kořeny v německé podobě *Kohlmann*, které se doslovně překládá jako *uhlíř* – člověk zabývající se výrobou dřevěného uhlí či obchodník s uhlím (SSJC, 2011, cit. [2019-06-23]). Kolman si pravděpodobně své příjmení vysloužil díky své umouněné profesi, při níž pracoval s dřevěným uhlím.

Koutný/Koutná

Pořadí: 49.; četnost výskytu: 22 mužů a 27 žen

Původ příjmení Koutný můžeme hledat v apellativu *kout* (Moldanová, 2002, str. 93). Naši předkové využívali pojem kout pro poporodní období, které dnes známe pod pojmem šestinedělí (SSJC, 2011, cit. [2019-06-24]).

Koutný však své příjmení získal na základě jiné definice slova kout, která jej vysvětluje jako místo mezi stýkajícími se stěnami či odlehle místo, zákoutí. (SSJC, 2011, cit. [2019-06-24]). Koutným byl proto nazýván ten, kdo si své stavení vystavěl v koutě lesa či vesnice, tedy v ústraní od okolních lidí (Moldanová, 2002, str. 93).

Možnost motivace příjmení Koutný můžeme hledat také v místních jménech. Pro starousedlíky se stal Koutným ten, co se nově přistěhoval z vesnice zvané Kouty nebo Kout (Moldanová, 2002, str. 93)

[Sem zadejte text.]

Bureš/Burešová

Pořadí: 50; četnost výskytu

Mates (2002, str. 35) i Moldanová (2004, str. 35-36) se shodují, že příjmení Bureš má svůj původ v osobním jméně Burian, jež je též užíváno jako příjmení. Jméno Burian je staročeskou variantou jména apoštola Jana, o kterém se zmiňuje Viktorin Kornel v díle O právech a súdiech i o dskách země české knihy devatery (1495-1499) jako o Bur Janovi. Kořen „bur-“ je základem ruského slova „burja“ či slovenského „búrka“, což znamená *bouře*. Proto bývá Bur Jan překládán jako „bouřící Jan“, ke kterému se lidé při bouřkách modlili (Mates, 2002, str. 36-37). Příjmení Bureš je tak odvozeno od již zmíněného Buriana, ze kterého byl převzat kořen slova „Bur-“ a koncovka *-ian* byla nahrazena koncovkou *-eš* (Beneš, 1962, str. 65).

Staněk/Staňková

Pořadí: 51.; četnost výskytu: 28 mužů a 19 žen

Osobní jméno *Stanislav* se stalo podle Knappové (2008, str. 15), Matese (2002, str. 230) a Moldanové (2004, str. 174) motivací pro vznik příjmení Staněk. Křestní jméno slovanského původu Stanislav je vykládáno jako „*staniž se slavným*“ (Knappová, 1985, str. 167).

Staněk své příjmení nedostal z ledajakého důvodu. Díky predestinačnímu charakteru jména Stanislav se nositeli příjmení Staněk stali lidé, jejichž rodiče si přáli do života svého dítěte slávu, která by se případně mohla dotknout i rodičů samotných (Mates, 2002, str. 230).

Další možností, jak Staněk získal své příjmení, může být jeho odvození od místa, z něhož pocházel – *Staňkov*.

Bárta/ Bártová

Pořadí: 52.; četnost výskytu: 21 mužů a 26 žen

Důvody pro pojmenování někoho Bártou jsou velmi podobné, jako tomu bylo u příjmení Bartoň. Jedná se o příjmení vzniklé z osobního jména aramejského původu *Bartoloměj*. Jak bylo již výše zmíněno, Bárta mohl být buď synem oráčem, synem vlastníka orné půdy nebo synem bojovníka s poznamenaným obličejem jizvami (Mates, 2002, str. 18).

[Sem zadejte text.]

Fabeš/Fabešová

Pořadí: 53.; četnost výskytu

Příjmení Fabeš s největší pravděpodobností vzniklo jako přízvisko z osobního jména latinského původu Fabián (Moldanová, 2004, str. 48), které poukazovalo na příslušnost nositele tohoto jména k rodu Fabiů (Knappová, 1985, str. 94). Původní význam latinského slova „faba“ je „bob“, od něhož se přímo odvíjí význam jména Fabián, kterým je „pěstitel bobů“ (Knappová, 1985, str. 94).

Cvrček/Cvrčková

Pořadí: 54.; četnost výskytu: 27 mužů a 19 žen

První konotace s příjmením Cvrček je nepochybně spojena s hmyzem – cvrček je rovnokřídlý hmyz s dlouhými tykadly, vydávající pohybem křídel jednotvárný cvrčivý zvuk (SSJC, 2011, cit. [2019-06-23]). Nositel hmyzího jména mohl být známý svým nepříjemným monotónním hlasem, kterým právě připomínal nelibý zvuk křídel cvrčka.

Mezi další vlastnost cvrčka přenositelnou na člověka patří jeho drobný vzrůst, díky kterému si člověk malé postavy vysloužil příjmení Cvrček (Moldanová, 2004, str. 38). Slovník spisovného jazyka českého dále uvádí význam slova cvrček jako označení pro český lidový tanec (SSJC, 2011, cit. [2019-06-23]). Cvrček si tak své příjmení mohl vysloužit díky tanečním schopnostem, které jej proslavily mezi sousedy.

Šeda/Šedová

Pořadí: 55.; četnost výskytu

Motivací pro vznik příjmení Šeda se podle Moldanové (2004, str. 181) stalo přídavné jméno *šedý*. Toto adjektivum se využívá pro označení neurčité, nevýrazné barvy popela. Dále v přeneseném významu označuje nudnost, nevýraznost, nezajímavost či jednotvárnost (SSJC, 2011, cit. [2019-06-23]). Podle Beneše (1962, str. 255) Šeda získal své jméno kvůli šedé barvě pleti, která nejspíš značila přítomnost nemoci u nositele tohoto příjmení.

Další možností, jak Šeda přišel ke svému jménu, byla jeho příslušnost ke spolku mladších lidí, ve kterém se stal nápadným kvůli stáří připomínajícím šedým vlasům či vousům.

[Sem zadejte text.]

Šedou nemusel být pouze stařík, jemuž vysokým věkem zešedivěly vlasy, Šedou se mohl stát i mladík, kterému kvůli rodovým dispozicím či úrazu zšedivěly vlasy v brzkém věku (Mates, 2002, str. 245).

Příjmení Šeda mohl též získat člověk na základě místa svého narození, kterým mohla být ves Šediviny či Šedivec (MJC, 2011, cit. [2019-06-23]).

Samek/Samková

Pořadí: 56.; četnost výskytu

První doložená zmínka o příjímí Samek pochází z roku 1563. Motivací příjmení Samek se podle Beneše (1962, str. 109), Matese (2003, str. 253-255) i Moldanové (2004, str. 164) Samek se stalo osobní jméno *Samuel*, jenž má své kořeny v biblickém jméně hebrejského původu *Š(e)miél*, které znamená „*jméno boží*“. Toto jméno bylo velmi oblíbené u židovských rodin, ale též u příslušníků Českobratrské církve (Moldanová, 2004, str. 164). S největší pravděpodobností dnešní Samkové nesou své příjmení po předcích, kteří byli členy jedné ze zmíněných komunit.

Zabloudil/Zabloudilová

Pořadí: 57.; četnost výskytu

Příjmení Zabloudil vzniklo z přičestí minulého činného slovesa *zabloudit* (Moldanová, 2004, str. 219). Zabloudil si pravděpodobně vysloužil toto příjmení kvůli špatnému orientačnímu smyslu, který jej proslavil v celém okolí. Příjmení Zabloudil však mohl získat i člověk, jemuž běžně nečinilo obtíže vrátit se domů, ale po večerním popíjení se sousedy v hospodě tu a tam zabloudil.

Urbanec/Urbancová

Pořadí: 58.; četnost výskytu

Knappová (2008, str. 20) Kotík (1894, str. 33) i Mates (2002, str. 269) se shodují, že příjmení Urbanec vychází z křestního jména Urban, které se mimo jiné stalo jménem devíti

[Sem zadejte text.]

papežů. Toto křestní jméno má svůj původ v latinském apelinu *urbanus*, které můžeme chápat ve významu „*městský, měšťan*“, přeneseně též „*způsobný*“ (Knappová, 1985, str. 177).

Již ve středověku existovalo rozlišení jazyka na **sermo urbanus**, tj. *uhlazený* a **sermo rusticus**, tj. *hrubý venkovský jazyk*. Urbancem, Urbanem či Urbánkem byl proto pravděpodobně nazýván člověk, který díky svému vzdělání, jemnosti a zdvořilým způsobům převyšoval ostatní neurvalce (Mates, 2002, str. 269).

Příjmení Urbanec mohlo být inspirováno antroponymem Urbanice. Urbanec by též mohl být obyvatelem totožné vesnice, do které přišel až po Urbanovi.

Kolář/Kolářová

Pořadí: 59.; četnost výskytu

Dle Knappové (2008, str. 27), Matese (2002, str. 122) i Moldanové (2004, str. 88) se jedná o příjmení, které je motivované řemeslem, jež člověk nesoucí příjmení Kolář vykonával. Jedinec nazývaný kolář byl ten, kdo se zabýval výrobou kol k vozům, trakařům a kolečkám, a všech jejich potřebných dřevěných součástí (Mates, 2002, str. 122).

Podle Beneše (1962, str. 210) příjmení Kolář naznačovalo hodnost člověka v daném řemesle, kterou byl v tomto případě mistr (Kolářský – tovaryš).

Veselý/Veselá

Pořadí: 60.; četnost výskytu: 26 mužů a 18 žen

Základem příjmení Veselý je nepochybně přídavné jméno veselý. Příjmení, které evokuje dobrou náladu a úsměv na tváři pravděpodobně získal Veselý právě díky své optimistické náladě, kterou byl znám v celém okolí. Předci dnešních Veselých se uměli z lečceho radovat, upřímně se zasmát a šířit pozitivní náladu. Díky smyslu pro humor a ironii našich předků mohl Veselý své příjmení získat kvůli častým pesimistickým narážkám, špatné náladě a celkovému smutnému dojmu, kterým působil na okolí (Mates, 2002, str. 280).

Příjmení Veselý mohl získat přistěhovalec, který pocházel z vesnice nesoucí název, např. Veselá, Veselí, Veselice či Veselíčko. Starousedlíci tak nově příchozího začali přezdívat Veselým, čímž si své místo narození nesl po celý život (Mates, 2002, str. 280).

[Sem zadejte text.]

6.4. Příjmení vyskytující se pouze v oblasti Dačic

Bajgl/Bajglová

Četnost výskytu: 9 mužů a 4 ženy

Příjmení Bajgl má svůj původ ve středohornoněmeckém rodném jméně Weigel, jenž se do oblasti Čech a především Jižní Moravy dostalo ve své nářeční podobě Bajgl. Podoba příjmení Bajgl je dokladem dřívější existence bavorských dialektů, které se vyskytovali na území jižních Čech a Moravy, jež používaly nářeční souhlásky B - místo W - (Matúšová, 2015, str. 74).

Motivací příjmení Bajgl se také mohlo stát německé nářeční apelativum *beigle*, které sloužilo jako označení cechmistra (Beneš, 1998, str. 280). Bajgl pravděpodobně získal své příjmení díky svému vysokému postavení v rámci cechu, do kterého byl řádně zvolen.

Waszniovski/ Waszniovská

Četnost výskytu: 4 muži a 3 ženy

Motivací příjmení Waszniovski nalezneme ve dvou apelativech polského původu, kterými jsou *wasz* a *miłość*. První ze zmiňovaných se překládá jako *váš*, to druhé jako *milost*. Příjmení Waszniovski tedy znamená oslovení Vaše Milosti (Vávra, Příjmení a přezdívky v obci Český Rudolec, 2016, cit. [2019-06-23]).

Jako Waszniovski tedy mohl být osločován příslušník vysoké šlechty nebo vyšší církevní hodnostář.

Kepeň/Kepeňová

Četnost výskytu příjmení: 7 mužů a 6 žen

Výskyt příjmení Kepeň je typický pouze pro oblast Dačicka. Toto příjmení zřejmě můžeme odvodit od příjmení Kep, jenž pochází ze staročeského apelativa *kep*, které znamená *lůno* (Moldanová, 2004, str. 83). Kepeň pravděpodobně přišel ke svému příjmení kvůli své nelibé zálibě v okouzlování žen.

[Sem zadejte text.]

Distel/ Distelová

Četnost výskytu: 3 muži a 5 žen

Německé apelativum *distel*, které můžeme přeložit jako *bodlák*, se pravděpodobně stalo motivací pro vznik příjmení Distel. Rostlina zvaná bodlák je typická pokrytím celého svého povrchu pichlavými ostny (ESSC, 2006-2019, cit. [2019-06-23]). Distel tak mohl pravděpodobně být ve svém okolí přirovnáván k této rostlině kvůli své pichlavé a nepříjemné povaze. Do oblasti Dačic se pravděpodobně toto příjmení dostalo kvůli značnému vlivu německy mluvících lidí, kteří se po dobu několika desítek let v této oblasti zdržovali.

Wilczák

Četnost výskytu: 6 mužů a 5 žen

Motivaci pro příjmení Wilczák můžeme pravděpodobně hledat v polském apelativu *wilczek*, které se do češtiny překládá jako *vlk*. Naši předci dříve používali slovo vlk pro označení rakoviny či kožního vředu (SSC, 1947, cit. [2019-06-23]). Příjmení Wilczák tak pravděpodobně může souviset se zmiňovanou nemocí, kterou mohl člověk zvaný Wilczák trpět. Můžeme též předpokládat, že příjmení Wilczák se dostalo do oblasti Dačicka díky přistěhování nositele tohoto příjmení z Polska, kde toto příjmení získal díky své podobě se šelmou – vlkem.

V českém prostředí se můžeme setkat s variantou příjmení Vilčák, které má svůj původ v českém apelativu vlk (Moldanová, 2004, str. 209).

Szepeši

Četnost výskytu: 6 mužů a 3 ženy

Příjmení Szepeši nenalezneme v České republice nikde jinde, pouze na dačicku. Jedná se o příjmení, které má své kořeny zřejmě v maďarštině, kde se jedná o přídavné jméno *szepesi*, které v překladu znamená *spišský*. Slovník staré češtiny vysvětluje význam tohoto adjektiva ve spojitosti s osobou, konkrétně s hrabětem „*mající své sídlo ve Spiši*“. Dále adjektivum *spišský* vysvětluje ve spojitosti se zemí (Maďarskem), tedy „*mající centrum ve Spiši*“ (ESSC, 2006-2018, cit. [2019-06-23]).

[Sem zadejte text.]

7. Závěr

Diplomová práce se zabývá zkoumáním antroponomastického stavu oblasti města Dačic, a to jak po teoretické, tak o praktické stránce. Cílem práce bylo podat ucelené informace týkající se vědního oboru onomastiky. Dalším cílem bylo shromáždění a interpretace příjmení vyskytujících se ve zkoumané oblasti.

Teoretická část byla věnována dvěma pomyslným celkům. První z nich byl věnován městu Dačice, v němž píšeme o jeho historii, současnosti, významných počinech a jsou zde zmíněny i demografické údaje města. Další část se zabývá vědním oborem onomastikou, v níž došlo k jejímu rozdělení na základě předmětu jejího zkoumání, kterým jsou vlastní jména. Dále byla věnována pozornost zmíněným vlastním jménům, především jejich třídění. V závěru této kapitoly jsme zmínili několik informací o historii onomastiky v českém prostředí.

Po první, teoreticky zaměřené, části jsme přešli k samotné analýze oficiálních jmen. Vzhledem k problému, který vyvstal kvůli GDPR, jsme se rozhodli opatřit si seznam příjmení z dostupných spolehlivých webových stránek Příjmení (Prijmeni, ©2019). S tím vyvstal problém se zaměřením práce, kdy jsme museli přejít z analýzy příjmení v Dačicích na analýzu příjmení celé oblasti Dačicka. Bylo tak učiněno z důvodu, že zmíněné webové stránky zveřejňují pouze seznam příjmení dané oblasti, nikoli pouze hledaného města.

Vzhledem k obrovskému počtu vyskytujícím se příjmení jsme se rozhodli pro analýzu pouze 60 nejčastějších, která byla doplněna o 6 unikátních. Vybraná příjmení jsme rozdělili do 13 kategorií, které byly vypracovány na základě dělení Miloslavy Knappové v knize *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Některá příjmení bylo možné zařadit do více kategorií. Jednotlivé kategorie s vyčíslením zástupců vyobrazuje následující tabulka.

Kategorie	Počet zástupců
příjmení z osobních jmen	23
příjmení podle řemesla, zaměstnání či oblíbených činností	9
příjmení z názvů živočichů	4
příjmení z názvů rostlin	3
příjmení podle duševních a tělesných vlastností	11
příjmení podle novosti v kolektivu či místě	3

[Sem zadejte text.]

příjmení ze jmen národních a obyvatelských	9
příjmení podle polohy, druhu či charakteru bydliště	3
příjmení podle domovního znamení	2
příjmení podle stavu a sociálního rozvrstvení	4
příjmení z apelativ	14
příjmení ze slovesných pojmenování a dějů	7
příjmení ze slov cizího původu	5

Tab. 5 Kategorie příjmení

Jak ukazuje výše uvedená tabulka, z rozboru všech uvedených příjmení se nejpočetněji zastoupenou kategorií stala ta, jež je motivovaná osobními jmény. Druhou největší kategorií jsou příjmení vycházející z apelativ. Třetí pozici nejčastěji motivovaných příjmení obsadila kategorie příjmení vzniklých na základě duševních a fyzických vlastností daného nositele.

Velice málo zástupců mají kategorie příjmení vzniklých podle domovního znamení, podle názvů rostlin, živočichů a podle polohy či charakteru bydliště. Dohromady tyto čtyři kategorie čítají 11 zástupců.

Překvapením se pro nás stalo poměrně malé zastoupení příjmení vzniklých ze slov cizího původu. Vzhledem k poloze města Dačic, které se nachází na samém okraji Jihočeského kraje 13 kilometrů od hranic s Rakouskem, jsme v počátcích práce předpokládali větší zástup příjmení tohoto typu. Důvodem pro tuto myšlenku byla také příslušnost zkoumané oblasti k Sudetům, která trvala až do roku 1947. Do tohoto roku v oblasti Dačic pobývala velká část německy hovořících obyvatel. Z tohoto důvodu bylo překvapením, že se do naší analýzy dostalo pouze 5 příjmení vzniklých ze slov cizího původu, a to především díky rozšíření zkoumaného vzorku o příjmení, která se vyskytují pouze v oblasti Dačic, a nikde jinde v České republice se s nimi setkat nemůžeme.

[Sem zadejte text.]

Zdroje

Monografie

BENEŠ, Josef. *O českých příjmeních*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962.

BENEŠ, Josef. *Německá příjmení u Čechů*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1998. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 80-7044-212-3 .

BERINGER, Jan a Jaromír JANOUŠEK. *Město a panství Dačice*. V Dačicích: Ant. Kasalý, 1893.

BISTRICKÝ, Jan, Josef BLÁHA, Michaela CHLÁDKOVÁ, Marie KUČEROVÁ, Bohumír SMUTNÝ a Michal STEHLÍK. *Dějiny Dačic*. 2. doplněné vydání. Dačice: Městské muzeum a galerie Dačice, 2016. ISBN 978-80-904500-2 -8 .

DOSTÁL, Bořivoj. *Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě*. Praha: Academia, 1966.

DUNGEL, Jan a Karel HUDEC. *Atlas ptáků České a Slovenské republiky*. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0927-2 .

HOSÁK, Ladislav a Rudolf ŠRÁMEK. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Academia, 1970.

JINDRA, Vítězslav a Jana KRATKOVÁ. *Srdnatý věžník: 65 pověstí a příběhů z Dačicka*. Dačice: Muzeum a galerie, 1997.

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2002. ISBN 807106484X.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Liberec: AZ KORT, 2008. ISBN 80-238-8173-6 .

KOTÍK, Antonín. *Naše příjmení*. V Praze: T. Edvard Beaufort, 1894.

MATES, Vladimír. *Jména tajemství zbavená: Malá encyklopedie 250 nejčastějších příjmení*. Praha: Epoque, 2002. ISBN 80-86328-10-4 .

MATUŠOVÁ, Jana. *Německá vlastní jména v češtině*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-369-3 .

MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*. Praha: Agentura Pankrác, 2010. ISBN 978-80-86781-03- 8 .

MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*. Praha: Mladá fronta, 1983.

[Sem zadejte text.]

PLESKALOVÁ, Jana. Vývoj vlastních jmen osobních v Českých zemích v letech 1000–2010. 1. vyd. Brno: Host, 2011

PLESKALOVÁ, Jana. Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1523-5 .

SMUTNÝ, Bohumír. Stavba místní dráhy Kostelec – Slavonice na jihozápadní Moravě v letech 1897-1902. VVM, 1993

SMUTNÝ, Bohumír. Rafinerie cukru v Dačicích (1833-1852). Praha: Ústav československých a světových dějin Československé akademie věd, 1984.

ŠRÁMEK, Rudolf. Úvod do obecné onomastiky. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-X .

ŠRÁMEK, Rudolf. Labyrintem vlastních jmen a nářečí. Brno: Host, 2016. Studie osobností brněnské lingvistiky. ISBN 978-80-7577-065-3 .

Slovníky

Masarykova univerzita, Brno. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2012– 2018. Dostupné z: <https://www.czechency.org/>

Ústav pro jazyk český ČSAV. *Místní jména v Čechách* [online]. 2011. Dostupné z: <https://mjc.ujc.cas.cz/>

Ústav pro jazyk český ČSAV. *Elektronický slovník staré češtiny* [online]. 2006–2016. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz/>

Ústav pro jazyk český ČSAV. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. 2011. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/>

Ústav pro jazyk český ČSAV. *Staročeský slovník 1968–2008*. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz/>

Internetová encyklopedie humanitních oborů [online]. 2007. Dostupné z: <http://www.iencyklopedie.cz/>

[Sem zadejte text.]

Články v časopisech

KNAPPOVÁ, Miloslava. Přechylování příjmení jako problém kodifikační a legislativní (návrh doplňkové kodifikační úpravy). Naše řeč [online]. 1992, roč. 75, č. 1. [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7046>

KNAPPOVÁ, Miloslava. Stav a perspektivy české onomastiky v mezinárodním kontextu. Naše řeč [online]. 1985, roč. 68, č. 1. [cit. 2019-01-29]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6512>

KNAPPOVÁ, Miloslava. O jméně a příjmení z hlediska praxe. Naše řeč [online]. 1970, roč. 53, č. 4 -5. [cit. 2019-06-18]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5515>

Ostatní zdroje

VÁVRŮ, Vojtěch. Příjmení a přezdívký v obci Český Rudolec. České Budějovice, 2016. Diplomová práce. Jihočeská univerzita. Filozofická fakulta. Vedoucí práce Marie Janečková. Dostupné z: <https://theses.cz/id/8e3wb3>

<https://www.dacice.cz/mesto/historie/> [cit. 2019-01-02]

<https://www.m-dacicko.cz/o-nas/> [cit. 2019-01-29]

<http://www.nasestromy.cz/habr/> [cit. 2019-06-20]

<https://regiony.kurzy.cz/dacice/stats/> [cit. 2019-03-01].

<https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-za0wri436p> [cit. 3. 1. 2019].

<https://www.mvcr.cz/mvcren/> [cit. 2014-05-18].

Prameny

<https://www.kdejsme.cz/>

<http://www.prijmeni.cz/oblast/3335-dacice>

Zlaté stránky TTO z let 2007- 2009

[Sem zadejte text.]

Seznam zkratek

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
AV ČR	akademie věd České republiky
ESSČ	elektronický slovník jazyka českého
MSS	Malý staročeský slovník
MJC	místní jména v Čechách
např.	například
popř.	popřípadě
SSJC	slovník spisovného jazyka českého
tj.	to je
tzn.	to znamená
VJ	vlastní jména

[Sem zadejte text.]

Seznam tabulek a příloh

Tabulka 1	Skladba obyvatel k 31. 12. 2017.....	18
Tabulka 2	Demografické údaje k 1. 1. 2019	18
Tabulka 3	Skladba obyvatel k 31. 12. 2017	19
Tabulka 4	Nejčastější příjmení v České republice v roce 2018.....	28
Tabulka 5	Kategorie příjmení.....	70
Příloha č. 1	Abecední seznam analyzovaných příjmení v diplomové práci	

[Sem zadejte text.]

Příloha č. 1: Abecední seznam analyzovaných příjmení v diplomové práci

1. Bajgl	17. Habr	35. Mátl	53. Szepesi
2. Bárta	18. Havlík	36. Musil	54. Šeda
3. Bartoň	19. Jakubec	37. Navrátil	55. Šindelář
4. Bastl	20. Janák	38. Němec	56. Šimánek
5. Březina	21. Kadlec	39. Nosek	57. Štěpán
6. Bureš	22. Karásek	40. Novák	58. Štěrba
7. Cvrček	23. Karpíšek	41. Novotný	59. Švec
8. Čech	24. Kepeň	42. Pecha	60. Tesarš
9. Čermák	25. Kolman	43. Plachý	61. Tříletý
10. Čurda	26. Kolář	44. Pospíchal	62. Tůma
11. Distel	27. Koutný	45. Pokorný	63. Urbanec
12. Dohnal	28. Krejčí	46. Procházka	64. Veselý
13. Doležal	29. Kubeš	47. Příbyl	65. Waszniowski
14. Dušek	30. Kučera	48. Samek	66. Wilczák
15. Dvořák	31. Lojka	49. Stejskal	67. Zabloudil
16. Fabeš	32. Lovětínský	50. Staněk	
	33. Matoušek	51. Straka	
	34. Marek	52. Svoboda	